

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Summa theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

[Venedig], 1493-95

[Questio LXXI - Questio LXXX]

[urn:nbn:de:bsz:31-305443](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-305443)

testimoniū debeat repellī nisi ppter culpā. C. P. De quo-
libet psumēdū est bonū nisi appareat dū: s3 ad bonitates
bois p̄inet q̄ verū testimoniū dicat. cū ergo nō possit con-
stare de dū nisi ppter aliquā culpā: videt q̄ nullius testi-
moniū debeat repellī nisi ppter culpā. C. P. Ad ea q̄ sunt
de necessitate salutis nullus reddī nō idoneus nisi ppter
pctm̄. sed testificari vitatez est de necessitate salutis: vt su-
pra dictū ē. ergo nullus d3 excludi a testificādo nisi ppter
culpā. C. S3 d̄ est qd̄ Hiego. dicit: r̄ habet. z. q. i. Qz a suis
suis accusat̄ ē eps: sciendū ē q̄ minime audiri debuerūt.
C. Rñ. d̄m: q̄ testimoniū sicut dictus ē nō h3 infalibile
certitudinē s3 pbabile. r̄ iō quicqd̄ est qd̄ pbabilitate afe-
rat in dū reddī testimoniū inefficax. reddī aut̄ pbabile
q̄ aliq3 in vitate testificāda nō sit firm̄: q̄nq3 qd̄z ppter
culpā: sicut ifideles ifames. Itē ille qui publico crimie rei
sunt q̄ nec accusare p̄nt. q̄nq3 aut̄ absq3 culpa. r̄ hoc est vel
ex defectu rōnis: sicut p3 ipueris amētib̄ r̄ mulierib̄: vel
ex affectu: sicut p3 de inimicis r̄ psonis iunctis r̄ domesti-
cis: vel ē ex exteriori d̄ditione: sicut sunt paupes sui r̄ illi
q̄bus impari p̄t. de q̄bus pbabile ē q̄ de facili possunt in-
duci ad testimoniū ferēdū d̄ vitatē. r̄ sic p3 q̄ testimoniū
alicui repellī r̄ ppter culpā r̄ absq3 culpa. C. Ad p̄ q̄ di-
cendū: q̄ repellere aliq̄ a testimonio magis p̄inet ad
cautelā falsi testimonij vitādī q̄ ad penā: vñ rō nō sequit̄.
C. Ad 2. d̄z: q̄ de quolibet psumēdū ē bonū nisi appare-
at dū: dūmodo nō ūgat in piculū alterius: qz tūc est adhi-
benda cautela vt nō de facili vnicuiq3 credat̄: fm̄ illud. i.
Joā. 4. Nolite credere oī spiritui. C. Ad 3. d̄z: q̄ testifi-
cari ē de necessitate salutis supposita testis idoneitate r̄ or-
dine iuris. vñ nihil phibet aliquos excusari a testimonio
ferendo si nō reputent̄ idonei fm̄ iura.

Ad quartum sic p̄cedit. Videtur q̄ falsus testi-
moniū nō semp̄ sit pctm̄ mortale. Cōtingit enī aliq̄ falsus testimoniū ferre ex ignorātia fa-
cti: sed talis ignorātia excusat a pctō mortali. ergo testimo-
niū falsus nō semp̄ ē pctm̄ mortale. C. P. Mendaciū qd̄
alicui p̄dest r̄ nulli nocet est officiosus qd̄ nō est pctm̄ mor-
tale: s3 q̄nq3 in falso testimonio ē tale mēdaciū: puta cū ali-
quis falsus testimoniū pbibet vt aliq̄ a morte liberet: vt
ab iniusta sn̄a que intentatur p̄ aliquos falsos testes vel
p̄ iudicis p̄uersitatē. ergo tale falsus testimoniū nō ē pctm̄
mortale. C. P. Juramentū a teste requirit̄ vt timeat pecca-
re mortali deierando: hoc aut̄ nō esset necessariū si ipsius
falsus testimoniū cēt pctm̄ mortale. ergo falsū testimoniū
nō semp̄ ē pctm̄ mortale. C. S3 d̄ ē qd̄ d̄r. puer. iz. Falsus
testis nō erit ipunit̄. C. Rñ. d̄z: q̄ falsus testimoniū h3
triplicē deformitatē. Uno ex piurio: qz testes nō admit-
tunt̄ nisi iurati: r̄ ex hoc semp̄ est pctm̄ mortale. Alio ex
violatione iustitie: r̄ hoc mō ē pctm̄ mortale in suo genere
sicut r̄ q̄libet iniusticia: r̄ iō in p̄cepto decalogi sub hac for-
ma iterdicit̄ falsus testimoniū: cū dicit̄ Exo. 20. Nō loq̄ris
d̄ p̄ximū tuū falsus testimoniū. nō. n. d̄ aliq̄ facit q̄ eum
ab iniuria faciēda ipedit: s3 solū qui ei suā iustitiam tollit.
3. ex ipsa falsitate fm̄ q̄ omne mēdaciū ē pctm̄. r̄ ex hoc
nō h3 falsum testimoniū q̄ semp̄ sit pctm̄ mortale. C. Ad
p̄ q̄ d̄m: q̄ in testimonio ferēdo nō d3 hō p̄ certo asserere
q̄ si sciēs id de quo cert̄ nō est. s3 dubiū d3 sub dubio p̄-
ferre: r̄ id de quo cert̄ ē p̄ certo asserere. s3 qz p̄tingit ex la-
bilitate humane memorie q̄ reputat se hō q̄nq3 certū esse
de eo qd̄ falsus est: si aliq3 hoc cū debita sollicitudine reco-
gitās estimet se certū esse de eo qd̄ falsus ē nō peccat mor-
taliter hoc asserēs: qz nō dicit falsus testimoniū p̄ se r̄ ex ite-
rione: sed p̄ accūs d̄ id qd̄ intēdit. C. Ad 2. d̄z: q̄ iniustus
iudiciū nō ē iudiciū. r̄ ideo ex vi iudicij falsus testimoniū
in iusto iudicio platū ad iniusticiā impediēdā nō h3 rōnez
pcti mortalis: s3 solū ex iuramento violato. C. Ad 3. d̄z: q̄

boies maxime abhorret pctā q̄ sunt d̄ deus quasi gravissi-
ma interq3 est piuriū. nō aut̄ ita abhorret pctā que sunt d̄
p̄ximū. r̄ ideo ad maiore certitudinē testimonij requirit̄
testis iuramentum.

C. De iniusticia q̄ fit i iudicio ex pte aduocatoz. LXXI.

Unde cōsiderādū est de iniusticia
que fit in iudicio ex pte ad-
uocatoz. C. Et circa hoc q̄run̄ q̄tuoz.
p̄ vtrū aduocat̄ teneat̄ p̄stare p̄ociniū
cause pauperū. 2. vtrū aliq̄ debeāt ar-
ceri ab officio aduocati. 3. vtrū aduo-
catus peccet iniustā causaz defendēdo.

Ad primum sic p̄cedit. Videt q̄ aduocat̄ te-
neat̄ p̄stare p̄ociniū cause pau-
perū. Dicit enī Exo. 23. Si videris asinū odiētis te iacere
sub onere: nō p̄trāsibis sed subleuabis cū eo: sed nō minus
piculū iminet pauperi si ei⁹ cā d̄ iustitiā opp̄mat̄ q̄ si eius
asin⁹ iaceat sub onere. q̄ aduocat̄ teneat̄ p̄stare p̄ociniū
cāe pauperū. C. P. Hieg. dicit in qdā homel. Dñs itellectū
curet oīno ne taceat: hñs rerū affluētā a mā nō torpescat
habens artē q̄ regit̄: vsq3 illius cū p̄ximo partiat̄: habens
loquēdi vsū apud diuitē p̄ paupibus intercedat. talenti
n. noie cuiuslibz reputabit̄ qd̄ vel minimū accepit. sed talē
tū p̄missū nō abscondere s3 fidelr̄ dispensare q̄libz tene-
tur: qd̄ p3 ex pena serui abscondentis talentū Matth. 25. q̄
aduocatus teneat̄ p̄ paupibus loq̄. C. P. p̄ceptū de mie
opib̄ adimplēdis cū sit affirmatiū obligat p̄ loco r̄ tem-
pore qd̄ ē maxie in necessitate. s3 tēpus necessitatis videt̄
eē q̄n̄ alicui⁹ paupis cā opp̄mit̄. q̄ in tali casu videt̄ q̄ ad-
uocatus teneat̄ paupib̄ p̄ociniū p̄stare. C. S3 d̄. Nō mi-
nor necessitas ē idigētis cibo q̄ idigētis aduocato. s3 ille q̄
h3 p̄tātē cibandi non semp̄ teneat̄ pauperē cibare. q̄ nec ad-
uocatus semp̄ teneat̄ cāe paupē p̄ociniū p̄stare. C. Rñ.
d̄m q̄ cū p̄ociniū cāe paupis ad opus mie p̄tineat: idēz
ē hic d̄m qd̄ r̄ supra de aly3 opibus mie d̄m est. nullus
aut̄ sufficit oib̄ idigētib̄ mie opus ip̄edere. Et iō sic Aug.
dicit in p̄ de doc. chri. Lū oib̄ p̄desse non possis his potis-
sime p̄silendū ē q̄ p̄ locoz r̄ tempoꝝ vel q̄rūlibet rez op-
portunitatibus p̄stricti⁹ tibi q̄si qdā forte iūgant̄. Dicit p̄
locoz opportunitatib̄: qz non teneat̄ hō p̄ mūdū q̄rere idy-
gentes q̄b̄ subueniat: sed sufficit si eis q̄ sibi occurrūt mie
op⁹ ip̄edat. Un̄ d̄r Exo. 23. Si occurreris boni inimici tui
aut̄ asino erranti: reduc ad eū. Addit aut̄ r̄ tempoꝝ: qz nō
tenetur homo future necessitati alterius p̄uidere: s3 suf-
ficiat si presenti necessitati succurrat. Unde dicitur. i. Joā.
3. Qui viderit fr̄em suū necessitatē hñtē r̄ clausit viscera
sua ab eo r̄. Subdit autēz: vel quarūlibet rerum: qz hō si
bi iunctis q̄cūq3 necessitudine maxie d3 curā ip̄endere:
fm̄ illud. i. ad Thimo. 5. Sigs suoz r̄ maxime domestico-
rū curā non h3 fidē negauit. Quibus tñ p̄currentibus p̄si-
derandū restat: vtz aliq3 tantaz necessitates patiat̄ q̄ nō
in p̄mptu appareat quō ei possit aliter subueniri. r̄ in tali
casu teneat̄ ei opus mie impendere. si autē in p̄mptu appa-
reat quō aliter ei subueniri possit: vel per seipsum: vel per
aliā p̄sonā magis coniunctam: aut maiore facultatē hñtēz
nō teneat̄ ex necessitate indigenti subuenire ita q̄ nō faciē-
do peccet: q̄uis si subuenierit ex tali necessitate laudabili-
ter faciat. Unde aduocatus nō teneat̄ semp̄ cause paupē
p̄ociniū p̄stare: sed solū concurrentibus conditionibus
p̄dictis: alioquin oporteret euz oīa alia negocia p̄termittē-
tere r̄ solis causis paupē iuuandis intendere. Et idēz di-
cendū ē de medico q̄stū ad curationē pauperum. C. Ad p̄
q̄ d̄z: q̄ q̄n̄ asinus iacet sub onere non p̄t ei aliter subue-
niri in casu isto nisi p̄ adueniētes subueniat. r̄ iō tenentur
iuuare non aut̄ tenerent̄ si posset aliūde remediū asferri.

Ad 2° dōm: qd hō talentū sibi traditū tenet vtiliter di-
spensare seruata oportunitate locoꝝ et tēpoꝝ et aliarū rerū
vt dictū ē. Ad 3° dōm: qd nō q̄libet necessitas causat de-
bitū subueniendi: sed solum illa que est dicta.

Ad secundum sic pcedit. Videt qd incōueniē-
ter aliqui fm iura arceantur ab
officio aduocadi. ab opib⁹. n. misericordie nullus d3 arceri.
sed patrociniū p̄stare i causis: ad opa misericordie p̄tinet: vt
dictū est. q̄ nullus d3 ab hoc officio arceri. C. P. Contraria
ru3 causari nō videt eē idē effectus. s3 eē debitū reb⁹ di-
uinis: et eē debitū pctis: et d̄riū. incōueniēter q̄ excludunt ab
officio aduocati qdā ppter religioē: vt monachi et clerici.
qdā aut ppter culpa: vt ifames et heretici. C. P. Dō d3 di-
ligere primū sicut seip̄s. s3 ad officii dilectiois p̄tinet qd
aligs aduocat⁹ cause alicui⁹ patrocinet. incōueniēter ergo
aliqui qd⁹ cōcedit p seip̄s auctoritas aduocatiois p̄bi-
benē patrocinari causis alioꝝ. C. S3 d̄ q. 3. q. 7. multe p
fōne arcent ab officio postuladi. C. Rñ^o dōm: qd aligs ipe
ditur ab aliquo actu duplici rōne. vno^o ppter ipotētiā.
alio^o ppter idecētiā. S3 ipotētiā simplr excludit aliq̄
ab actu. idecētiā aut nō excludit oīno: qz necessitas idecē-
tiā tollere p̄t. sic ergo ab officio aduocatoꝝ p̄hibent qdā
pp ipotētiā eo qd deficiūt sensu: vel iterioꝝ sicut furiosi et
puberes: vel exteriori sicut surdi et muti. Est enī necessaria
aduocato et interior pitia q̄ possit cōueniēter iustitiaz assū-
pre cause ostēdere: et iterū loquela cū auditu vt possit p̄nū-
ciare et audire qd ei d̄r. vñ q in his defectū patunt oīno. p̄-
hibent ne sint aduocati: nec p se nec p alys. Decētia autē
huius officij exercēdi tollit duplr. vno^o ex hoc qd aligs ē
reb⁹ m iouib⁹ obligat⁹. vñ monachos et p̄byteros nō decet
in q̄cūq; causa aduocatos esse neq; clericos in iudicio secu-
lari: qz h̄mōi p̄fōne sūt in reb⁹ diuinis astricti. alio^o ppter
p̄fōne defectū: vel corporalē: vt p3 de cecis qd cōueniēter iu-
dici astare nō possent: vel sp̄iale. nō enī decet vt alteri⁹ iu-
stitie patron⁹ existat q in seip̄so iustitiā contēpsit: et iō infā-
mes ifideles et d̄nati de grauib⁹ criminib⁹ nō decēt sē
aduocati: tñ h̄mōi idecētiē necessitas p̄ferit: et ppter hoc
h̄mōi p̄fōne p̄t p seip̄s vel p p̄fōnis sibi iunctis vti offi-
cio aduocati. vñ et clerici p eccl̄ys suis p̄t esse aduocati: et
monachi p cā monasterij sui si abbas p̄cepit. C. Ad p^o er-
go dōm: qd ab opib⁹ misericordie iterdū ppter idecētiā ipe-
diunt aliqui: et alig ppter ipotētiā. nō enī oīa opa mis̄icoꝝ-
die oēs decēt: sic stultos nō decet p̄siliū dare: neq; ignoran-
tes docere. C. Ad 2° dōm: qd sicut vt corūp̄t p sup̄abun-
dantiā et defectū: ita aligs fit idecēs et p̄ mai⁹ et p̄ min⁹. et p
pter hoc qdā arcent a patrociniū p̄stado in causis qz sunt
maiores tali officio sicut religiosi et clerici. qdā vō qz sē mi-
nores q̄ vt eis hoc officii cōpetat sicut ifames et ifideles.
C. Ad 3° dōm: qd non ita iminet homini necessitas patro-
cinari causis alioꝝ sicut proprijs: qz alij possunt sibi aliter
subuenire. vnde non est similis ratio.

Ad tertium sic pcedit. Videt qd aduocatus nō
peccet si iniustā cām defendat. Sic
enī ostēdit pitia medici si ifirmitatē despatā sanet: ita etiā
ostēdit pitia aduocati si iniustā cām defendere possit: sed
medicus laudat si ifirmitatē despatā sanet. ergo etiā ad-
uocat⁹ nō peccat: s3 magis laudādus ē si iniustā causaz de-
fendat. C. P. A quolibet pctō licet desistere: s3 aduocatus
p̄mit si causaz suā pdiderit: vt habet. 2. q. 3. ergo aduocat⁹
nō peccat iniustā cām defendēdo si eā defendēdā susceperit.
C. P. Maius videt eē pctū si iniustitia vtaf ad iustā
causaz defendēdā: puta pducēdo falsos testes: vel allegā-
do falsas leges: q̄ iniustā causaz defendēdo: qz hoc ē pctū
in forma: illud in m̄a: s3 videt aduocato licere talibus astu-
tys vti: sicut militi licet ex insidijs pugnare. ergo videt qd
aduocat⁹ nō peccat si iniustā causaz defendat. C. S3 d̄ est

qd d̄r. z. palipo. 19. Impio p̄bes auxiliū. et iccirco irā d̄ni me-
rebaris: s3 aduocat⁹ defendēs cām iniustā ip̄io p̄bet auxi-
lium. ergo peccādo irā d̄ni meret. C. Rñ^o. dōm: qd illicitū
est alicui coopari ad malū faciēdū: siue cōsiliēdo: siue adiu-
uando siue qualitercūq; cōsentiendo. qz cōsiliās et cōadiu-
uans quodāmodo est faciens. Et apls dicit Ro. p̄ qd digni
sunt morte nō solū qui faciūt pctū: sed etiā q cōsentiūt fa-
cientib⁹: vñ et supra dictū ē qd oēs tales ad restitutionē te-
nent. Manifestū est autē qd aduocat⁹ et auxiliū et cōsiliū p̄-
stat ei cuius cause patrocinaf. vñ si sciēt iniustā cām de-
fendit: absq; dubio grauius peccat: et ad restitutionē tenet
eius d̄ni qd d̄ iniustitiā p eius auxiliū altera pars incurrit.
Si aut ignoranter iniustā causaz defendit: purās esse iustā
excusat fm modū quo ignorantia excusari potest. C. Ad p̄-
mū ergo dōm: qd medicus accipiens in cura infirmitatem
desperatā nulli facit iniurias. Aduocatus autē suscipiens
causam iniustaz: iniuste ledit euz cōtra quez iniuste patro-
ciniuz p̄stat. et ideo nō est similis ratio. q̄uis enī laudabi-
lis videatur q̄tum ad peritiā artis: tamen peccat q̄tū ad
iniustitiā voluntatis qua abutiū arte ad malū. C. Ad 2°
dicendū qd aduocatus si in principio credidit causaz iustā
esse: et postea in p̄cessu appareat eam esse iniustaz nō de-
bet eam p̄dere: vt. f. aliaz p̄ez inuet vel secreta siue cause
alteri p̄t reuelet: p̄t tñ et d3 cām deserere: vel eū cui⁹ cāz
agit ad cedēdū iducere siue ad cōponēdū siue aduersary
d̄no. C. Ad 3° dōm: qd sic supra d̄ctū ē: militi vñ duci ex-
ercitus licet in bello iusto ex insidijs agere ea q̄ facere d3
prudētē occultādo: nō aut falsitate fraudulētē faciēdo:
qz etiā hosti fidē seruare o3: sic Tull⁹ dicit in p̄ de officijs
vnde et aduocato defendenti cāz iustā licet prudētē oc-
cultare ea quibus impediri posset p̄cessus eius: non aut li-
cet ei aliqua falsitate vti.

Ad quartum sic pceditur. Videtur qd aduoca-
to nō liceat p suo p̄cino pecu-
niā accipere. opa. n. mie nō sunt intuitu hūane remuneratio-
nis faciēda: s3 illd Luc. 14. Lū facis p̄adiū aut cenā: noli
vocare amicos tuos neq; vicios diuites: ne forte ip̄i te re-
inuitēt et fiat tibi retributio. s3 p̄stare p̄cinoū cause alicui
ius p̄tinet ad opa mie: vt d̄ctū est. q̄ nō licet aduocato acci-
pere retributionē pecunie p p̄cinoū p̄stato. C. P. Sp̄ua-
le nō est p̄ temporalī mutādū: s3 p̄cinoū p̄stato videtur
esse quoddā sp̄iale cū sit vltus scie iuris. q̄ nō licet aduoca-
to p p̄cinoū p̄stato pecuniā accipere. C. P. Sic ad iudiciū
currat p̄fona aduocati: ita etiā p̄fona iudicis et persona te-
stis. sed fm Aug. ad Macedonium: non d3 iudex vende-
re iustū iudiciū: nec testis vep̄ testimoniū. q̄ nec aduocat⁹
poterit vendere iustū p̄cinoū. C. Sed d̄ est qd Aug. dicit
ibidē qd aduocatus licite vendit iustū p̄cinoū: et iurisperi-
tus vep̄ p̄siliū. C. Rñ^o. dōm: qd ea q̄ qd non tenetur alteri
exhibere: iuste p̄t p eoz exhibitionē recōp̄sationē acci-
pere. Manifestū ē aut qd aduocat⁹ non semp tenet p̄cino-
niū p̄stare: aut p̄siliū dare causis alioꝝ. et iō si vedat suū pa-
trociniū siue p̄siliū: nō agit d̄ iniustitiā. Et eadē rō est de me-
dico opē ferēte ad sanādū: et de oib⁹ aly h̄mōi p̄fōnis d3
tñ moderate accipiāt p̄siderata p̄ditioe p̄fonarum et nego-
ciorum et laboris et p̄suetudine p̄fic. Si aut p̄ ip̄robitatem
alig d̄ moderate extorqueant: peccāt d̄ iniustitiā. Vñ Aug.
dicit ad Macedoniū qd ab his extorta per imoderatā ip̄o-
bitatē repeti solent: data p̄ tollerabilem consuetudinē nō
solent. C. Ad p̄mū d̄ d3: qd non semp que homo p̄t mi-
sericorditer facere: tenet facere gratis: aliogn nulli liceret
aliquā rē vedere: qz q̄libet rē p̄t homo misericorditer i-
pedere: s3 qñ eaz misericorditer ipendit: nō hūanam s3 di-
uinā remuneratiōē querere d3. Et sicut aduocat⁹ qñ cau-
se paupeꝝ misericorditer p̄cinaf nō d3 itēdere remūera-
tiōē hūanā s3 diuinā: tñ sp̄ tenet gratis p̄cinoū ipe-
dere.

Ad 2° dicitur: quod si scientia iuris sit quoddam spirituale: tamen usus eius sit ope corporali: et ideo pro eius recuperatione licet pecunia accipere: alioquin nulli artifici liceret de arte sua lucrari. Ad 3° dicitur: quod iudex et testes coes sunt utriusque partis: quod iudex tenet iustitiam dare: et testis tenet verum testimonium dicere. Iustitia autem et veritas non declinat in unam partem magis quam in aliam: et ideo iudicibus de publico sunt stipendia laboris statuta: et testes accipiunt non quasi precium testimonii: sed quasi stipendium laboris expensas: vel ab utraque parte: vel ab ea a qua inducuntur: quod nemo militat stipendium suis unquam: ut dicitur in ad Corin. 9. Sed advocatus alteram partem defendit: et ideo licite potest precium accipere a parte quam adiuvat.

De iniurijs verborum que inferuntur extra iudicium. LXXII.

Inde considerandum est de iniurijs verborum que inferuntur extra iudicium. Et primo de contumelia. 2° de detractione. 3° de insurrectione. 4° de maledictione. Circa primum queruntur quatuor primum quid sit contumelia. 2° utrum omnis contumelia sit peccatum mortale. 3° utrum oporteat contumeliosos repimere. 4° de origine contumelie.

Ad primum sic procedit. Uidetur quod contumelia non consistat in verbis. Contumelia enim importat quoddam nocivum primo illatum cum pertinet ad iustitiam: sed verba nullum nocivum vident inferre: primo nec in persona: nec in rebus. ergo contumelia non consistit in verbis. Sed contumelia videtur ad quendam debonorationem pertinere: sed magis aliquid potest honoriari seu vituperari factis quam verbis. ergo videtur quod contumelia non consistat in verbis sed magis in factis. Sed debonoratio que fit in verbis videtur dici contumelia vel improperium. sed contumelia videtur differre a contumelia et ab improperio. Contumelia non consistit in verbis. Nihil auditu percipitur nisi verbis: sed contumelia auditu percipitur: secundum illud dicitur. 20. Audiuisti contumelias in circuitu. ergo contumelia est in verbis. Rationem dicitur quod contumelia importat debonorationem alicuius quod quidem contingit dupliciter. Unum enim honor aliquam excellentiam consequatur. vno aliquid alium debonorat cum prout cum excellentiam per quam habet honorem: quod quidem fit per peccatum factum: de quibus supra dictum est. alio cum aliquis id quod est contra honorem alicuius de ducit in notitiam eius et aliorum: et hoc proprie pertinet ad contumeliam: quod quidem fit per aliqua signa. Sed sicut Augustinus dicit in 2. de doctrina christiana. Omnia signa verbis comparata paucissima sunt. Verba enim inter homines obtinuerunt principatum significandi quibus alio contumeliam proprie loquendo in verbis consistit. Unde Iheronimus dicit in libro etymologico quod contumeliosus dicitur aliquis quod verborum et timet verbis iniurie: tamen quod est per facta aliqua significatur aliquid que in hoc quod significatur habet vim verborum significatum: ideo est quod contumelia extenso nomine est in factis dicitur. Unde Rodericus super illud: Contumeliosos superbos dicitur glo. quod contumeliosi sunt qui dicitur vel factis contumelias et turpia inferunt. Ad 2° ergo dicitur quod verba secundum sui centum. in quantum sunt quodam soni audibiles nullum nocivum alteri inferunt nisi forte grauando auditum: puta cum aliquid nimis alte loquitur. In quantum vero sunt signa representantia aliquid in notitia aliorum: sic possunt damna multa inferre iter quod vno est quod homo damnicat quantum ad detrimentum honoris sui: vel reuerentie sibi ab alijs exhibende: et ideo maior est contumelia si aliquid alicui defectum suum dicat coram multis: et tamen si sibi soli dicat potest esse contumelia in quantum ipse qui loquitur iniuste reuerentiam audientis agit. Ad 3° dicitur quod intentum aliquid aliquid factis debonorat in quantum illa facta vel faciunt vel significant illud quod est honor alicuius: quorum primum non pertinet ad contumeliam: sed ad alias iniustitie species: de quibus supra dictum est. 2° non pertinet ad contumeliam in quantum facta habent vim verborum in significando. Ad 3° dicitur quod contumelia et improperium consistunt in verbis: sicut et contumelia: quod per omnia hec reputat aliquid defectus alicuius in detrimentum honoris ipsius. Duiusmodi autem

defectus est triplex. scilicet defectus culpe que reputat per verba contumeliosa. et defectus generaliter culpe et pene que reputat per contumeliosum: quod contumeliosum consistit dici non solum anime: sed et corporis. vnde si quis alicui iniuriose dicat eum esse cecum: contumeliosum quidem dicitur: sed non contumeliosum. Si quis autem dicat alteri quod sit fur: non solum contumeliosum sed etiam contumeliosum inferat. quoniam verbum reputat aliquid alicui defectum minorationis siue indigentie que etiam derogat honori contra quemcumque excellentiam. et hoc fit per verbum improperium: quod proprie est quod aliquid iniuriose alteri ad memoriam reduxit auxiliis quod contulit ei necessitate patiendi. Unde dicitur in Eccl. 20. Exigua dabit et multa improperabit: quoniam tamen vno istorum pro alio ponitur.

Ad secundum sic procedit. Uidetur quod contumelia vel contumeliosum non sit peccatum mortale. Nullum enim peccatum mortale est actus alicuius virtutis. sed contumeliosum est actus alicuius virtutis. scilicet eutropelie ad quam pertinet bene contumeliosum secundum philosophum in 4. ethi. quod contumeliosum siue contumelia non est peccatum mortale. Sed peccatum mortale non inuenitur in virtutibus perfectis: que tamen contumeliosum vel contumelias aliquando dicitur: sicut per de apostolo que ad Gal. 6. dicitur: Offensati galathe. Et dominus dicit Luc. vlt. O stulti et tardi corde ad credendum. quod contumeliosum siue contumelia non est peccatum mortale. Sed dicitur illud quod est peccatum veniale ex genere possit fieri mortale: non tamen peccatum quod est ex genere mortale: potest esse veniale: ut supra habitum est. si ergo contumeliosum vel contumelia est peccatum mortale ex genere suo: sequeretur quod semper esset peccatum mortale: quod videtur esse falsum: ut patet in eo que leuiter et ex surreptione vel ex leui ira dicitur aliquid verbum contumeliosum. non ergo contumelia vel contumeliosum ex genere suo est peccatum mortale. Sed dicitur: Nihil meretur penam eternam inferni nisi peccatum mortale: sed contumeliosum vel contumelia meretur penam inferni: secundum illud Matth. 5. Qui dixerit fratri suo fatue reus erit gehene ignis. ergo contumeliosum vel contumelia est peccatum mortale. Rationem dicitur quod sic supra dictum est: verba in quantum sunt soni quodam non sunt in nocivum aliorum sed in quantum significat aliquid: quod quidem significatio ex interiori affectu procedit. et ideo in peccatis verborum maxime considerandum videtur ex quo affectu aliquid verba profertur. Cum ergo contumeliosum seu contumelia de sui ratione importet quendam debonorationem: si intentio profertur ad hoc ferat ut aliquid per verba que profertur honorem alterius auferat: hoc proprie et per se est dicere contumeliosum vel contumelia: et hoc est peccatum mortale non minus quam furtum vel rapina. non enim homo minus amat suum honorem quam rem possessam. Si vero aliquid verbum contumeliosum vel contumelie alteri dixerit: non tamen alio debonorandi sed forte propter correctionem vel propter aliquid bonum: non dicitur contumeliosum vel contumelia formaliter et per se sed per accidens et materialiter: in quantum. scilicet dicitur id quod potest esse contumeliosum vel contumelia: vnde hoc potest esse quoniam peccatum veniale: quoniam autem absque omni peccato: in quo tamen necessaria est discretio ut moderate homo talibus verbis utatur: quod potest esse ita graue contumeliosum que precautela placitum auferret honorem eius: que preferret: et tunc posset homo peccare mortaliter et si non intendere debonorationem alteri: sicut etiam si aliquid incaute alius ex ludu percutiens grauius ledat: culpa non caret. Ad 3° dicitur quod ad eutropelium pertinet dicere aliquid leue contumeliosum: non ad debonorationem vel ad tristationem eius in quem dicitur: sed magis ad delectionem et iocum. et hoc potest esse sine peccato si debite circumspecte obseruentur: si vero aliquid non reformidet tristare eum in quem profertur bonum iocosus contumeliosum dummodo alius risus excitet hoc est vitiosus ut ibidem dicitur. Ad 2° dicitur quod sic licitum est aliquid verberare vel in rebus damnicare cum discipline: ita etiam cum discipline potest aliquid alteri que debet corrigere verbum aliquid contumeliosum dicere. et hoc modo dominus discipulos vocauit stultos. et apostolus galathas offensatos: tamen sicut dicit Augustinus in libro de sermone domini in morte: Raro et ex magna necessitate obiurgatodes sunt addibende: in quibus non ut nobis sed ut domino seruiatur instemus. Ad 3° dicitur quod contumeliosum peccatum contumeliosum vel contumelie ex alio dicitur deperdat: potest contingere quod sit peccatum veniale si sit leue contumeliosum non multum hominem debonestas et profertur ex aliqua animi leuitate vel ex leui ira absque firmitate.

proposito aliquē debonestandi: puta cum aliquis intendit aliquem per huiusmodi verbū leniter contristare.

Ad tertium sic procedit. Videtur qd aliquis nō debeat contumelias sibi illatas sustinere. Qui enī sustinet contumeliā sibi illatā: audaciā nutrit cōuiciāti. s; hoc nō est faciendū. ergo hō nō d; sustinere cōtumeliā sibi illatā: s; magis cōuiciāti respondere. C. P. hō d; plus se diligere q; aliū: s; aliq; nō d; sustinere q; alteri cui eius inferat. vñ d; puerb. 26. Qui iponit stulto silētiū iras mitigat. ergo etiā aliq; nō d; sustinere contumelias illatas sibi. C. P. Nō licet alicui vindicare seipsū: s; illud: Mihi vindictā et ego retribuā. s; aliq; nō resistēdo cōtumelie se vindicat: s; illud Chryso. Si vindicare vis sile et funestam ei dedisti plagā. ergo aliq; nō d; silēdo sustinere verba contumeliosa: s; magis respondere. C. S. 3. ē qd d; in ps. Qui ingrebant mala mihi locuti sunt vanitates. Et postea subdit: Ego aut tanq; surdus nō audiebā: et sicut mutus nō apertis os suū. C. Rñ. dōm: q; sicut paciētia necessaria est in his que d; nos fiūt: ita etiā in his q; tra nos dicunt. p;cepta aut paciētie in his que d; nos fiūt sunt in p;paratione animi habēda: sic Aug. in lib. de fine dñi in mōte exponit illud p;ceptū dñi: Sigs p;usserit te in vna maxilla: pbe ei et aliā: vt. s. hō sit parat; hoc facere si opus fuerit: nō tñ sp tenet facere actū: q; nec ipse dñs hoc fecit: s; cū suscepisset alapa dixit: qd me cedis: vt habet Joan. is. Et iō etiā circa vba contumeliosa q; d; nos dicunt est idē itelligēdū. tenemur enī h;e aiūm paratū ad contumelias tolerādas si expediens fuerit. Quāq; tñ o; vt contumeliā illatā repellamus maxime ppter duo. p; gde ppter bonū eius qui contumeliā ifert: vt videlicet ei; audacia repinat; et de cetero talia nō attēret: s; illud puerb. 26. Rñde stulto iuxta stultitiā suā ne sibi sapiēs videat. alio ppter bonū multoz quoz pfectus i; pedis ppter cōtumelias nobis illatas. Un; Hreg. dicit sup Ezech. homel. 9. Di quoz vita in exēplo imitationis ē posita debēt si possunt detrahētū sibi vba cōpescere: ne eoz p;dicatiōnē nō audiāt q; audire poterāt: et ita in p;auis moribus remanētes bene viuere p;tenant. C. Ad p; g dōm: q; audaciā cōuiciantis contumeliosi d; aliq; moderate repmere. s. ppter officiū charitatis non ppter cupiditatē p;uati honoris. vñ dicit puerb. 26. Ne rñdeas stulto iuxta stultitiā suā: ne ei similis efficiaris. C. Ad 2. d; q; in hoc q; aliq; alienas cōtumelias repmit nō ita timeat cupiditas p;uati honoris: sicut cū aliq; repellit cōtumelias p;uatis magis aut videat hoc puenire ex charitatis affectu. C. Ad 3. d; q; si aliq; hoc aīo taceret vt tacēdo contumeliātē ad irā cūdiā puocaret: hoc p;trinet ad vindictā. s; si aliq; taceat volens dare locuz ire hoc est laudabile. Un; dicit Eccl. 8. Nō litiges cū boīe linguato: et nō struas i ignē illius ligna.

Ad quartum sic pceditur. Videt qd contumelia nō oriat ex ira: q; dicit puerb. 10. Ubi supbia ibi contumelia: sed ira est vitiiū distictū a supbia ergo contumelia nō orit ex ira. C. P. Prouer. 20. dicit: Dēs stulti miscētur contumelias: s; stultitia est vitiiū opposituz sapiētie: vt supra habitū est. ira autē opponit māsfuetudini. q; contumelia nō orit ex ira. C. P. Nullū peccm̄ diminuitur ex sua causa: sed peccatū cōtumelie diminuit si ex ira pferatur. graui; enī peccat; q; ex odio cōtumeliā infert q; qui ex ira. ergo cōtumelia nō oritur ex ira. C. S. 3. est qd Hreg. 31. moral. dicit q; ex ira oriuntur contumelie. C. Rñ. dōm: q; cū vñū peccatū possit ex diuersis oriri: ex illo tñ dicitur pncipalius habere originē: ex quo frequētius pcedere cōsuevit ppter p;uinitatē ad finē ipsius. Cōtumelia autēz magnā h; p;uinitatē ad finē ire qui est vindicta. nulla enī vindicta est irato magis in p;mpu q; inferre cōtumeliam alteri: et ideo cōtumelia maxime orit ex ira. C. Ad p; mū ergo dōm: q; cōtumelia nō ordinatur ad finē superbie

qui est celsitudo. et ideo non directe contumelia orit ex superbia. disponit tamē superbia ad cōtumeliā in q;tu; illi q; se superiores estimāt: facilius alios cōtēnunt et iniurias eis irrogant. facilius enī irascunt: vt pote reputātes indignū quicqd; tra eoz voluntatem agitur. C. Ad 2. d; q; s; m philosophū in. 7. et bicoz: ira nō perfecte audit rōnes. et sic iratus patitur rationis defectū in quo cōuenit cū stultitia: et ppter hoc ex stultitiā oritur cōtumelia s; affinitatē quā habet cū ira. C. Ad 3. d; q; s; m philosophū in. 2. et bicoz: ce: iratus intēdit manifestas offensam: quod nō curat odi ens. et ideo cōtumelia que importat manifestā iniuriā magis pertinet ad iram q; ad odium.

C. De detractioe. Questio LXXIII.

Deinde considerandū est de detractioe. C. Et circa hoc queruntur quattuor. Primo quid sit detractio. Secundo vtrum sit peccatū mortale. Tertio de cōparatione eius ad alia peccata. Quarto vtrum peccet aliquis audiendo detractioem.

Ad primum sic pcedit. Vide ē q; detractio nō sit denigratio aliene fame p; occultata verba vt a quibusdā diffinitur. Occultū. n. et manifestū sunt circumstantie non p;stituetes spēm pcti. accidit. n. peccato q; a multis sciatur vel a paucis. s; illud qd nō p;stituit spēm pcti non p;trinet ad rōnem ipsius: nec d; poni in eius diffinitione. q; ad rōnē detractioe non p;trinet q; fiat p; occultata verba. C. P. Ad rōnē fame p;trinet publica notitia si q; p; detractioe denigret fama alicui; nō poterit hoc fieri p; verba occulta: s; p; verba in manifesto dicta. C. P. Ille detrahit q; aliqd; subtrahit vel diminuit de eo qd ē. s; q; q; denigrat fama alicui; etiā si nihil subtrahat a veritate: puta cū aliq; vera crimina alicui; p;dit. q; nō ois denigratio fame ē detractio. C. S. 3. ē qd d; Eccles. 10. Si mordet serpens in silentio nihil eo minus h; q; occulte detrahit. ergo occulte mordere famā alicuius est detrahere. C. Rñ. dōm q; facto aliq; nocet alteri dupl; Manifeste qd; sic in rapina vel q;cuq; violētia illata. Occulte aut sic in furto et dolosa p;usione. Ita etiā verbo aliq; dupl; aliq; ledit. Uno; in manifesto. et hoc fit p; contumeliā: vt supra dicit ē. Alio; occulte. et hoc fit p; detractioe. Ex hoc aut q; aliq; manifeste verba d; aliū p;fert vt cū parūpēdere: vñ ex hoc ipso debonozat. et iō contumelia detrimētū affert honori ei; in quē p;fert: s; q; verba d; aliq; p;fert in occulto vt cū vereri magis q; p;uipēdere vñ nō directe ifert detrimētū bonoz s; fame in q;tu; h;moi vba occulte p;ferēs q;tu; in ipso est eos q; audiūt facit malā opionē h;e de eo d; quē loqur hoc. n. itendere videt; et ad hoc conat; detrahens vt ei; verbis credat. Un; p; q; detractio differt a cōtumelia dupl;. Uno; q;tu; ad modū p;ponēdi vba: q; s; contumeliosus manifeste tra aliquem loqur: detractor aut occulte. Alio; q;tu; ad finē intentū: siue q;tu; ad nocumētuz illatū: q; s; contumeliosus derogat honori: detractor fame. C. Ad p; g dōm: q; in volūtarijs p;mutationib; ad quas reducunt oia nocumenta primo illata verbo vel facto diuersificat rōnem peccati occultum et manifestum: q; alia est rō inuoluntarij per violentiā et p; ignorantia; vt supra dicitur est. C. Ad 2. d; q; verba detractioe dicuntur occulta nō simpl;: s; per comparationē ad eum de quo dicuntur: q; eo absente et ignorante dicuntur: sed contumeliosus in faciē contra hominem loquitur. vnde si aliquis de alio male loquatur corā multis eo absente detractio est: si autēz eo solo presente contumelia est: q;uis etiā si vni soli aliquis de absente malum dicat: corumpit famam eius non in toto sed in parte. C. Ad tertiu; dicendum q; aliquis dicitur detrahere non quia diminuat de veritate sed q; diminuit

fama eius: qd quide sit qñq; directe: qñq; indirecte. Dire-
cte quide qd dupl. Uno qñ falsuz iponit alteri. 2º quã-
do pctm adauget suis vbis. 3º qñ occultu reuelat. 4º qñ
id quod est bonu dicit mala intetione factu. Indirecte au-
tem: vel negando bonu alterius: vel maliciose reticendo:
vel minuendo.

Ad secundum sic pcedit. Uidet q; detractio
no sit pctm mortale. Nullus. n.
actus vtrius e pctm mortale: s; reuelare pctm occultuz qd
sicut dicit e ad detractone ptinet: est act' vtrius vel chari-
tatis: du aliqs fratris pctm denuciat eius emedatione in-
tendens. vel et est act' iustitie du aliqs fratre accusat. ergo
detractio no est pctm mortale. ¶ Sup illud puer. 24.
Lu detractorib' ne comiscearis. dicit glo. Hoc spalr vitiq
piclita' toru gen' humanu. s; nullu pctm mortale in toto
humano gñe inuenit: q; multi abstinet a pcto mortali. pctã
autẽ venialia sunt q; in hoib' inueniunt. ergo detractio est
pctm veniale. ¶ Aug. in homel. de igne purgatorio: in-
ter pctã minuta ponit qñ cum oi facilitate vel temeritate
maledicim': qd ptinet ad detractone. ergo detractio e pec-
catu veniale. ¶ S; 2º e qd Ro. p dr: Detractores deo odi-
biles: qd io addit: vt dicit glo. ne leue putet' ppter hoc q;
cõsistit in vbis. ¶ Rñ. dñm q; sicut supra dictu est pctã
vboz maxime sit ex intetione dicentis diuidicanda. detra-
ctio aut fm sua rone ordinat ad denigradu famã alicuius
vñ ille p se loquendo detrahit q ad hoc de aliquo alloquiẽ
eo absente vt ei' famã denigret: auferre autẽ alicui famã
valde graue e: q; iter res tpales videt fama e p̄ciosior: p
cui' defectu ipediẽt bõ a multis bene agendis: ppter qd di-
cit Eccl. 4. Curã habe de bono noie. hoc. n. magis pmane-
bit tibi q; mille thesauri magni r̄p̄ciosi. 2º io detractio p se
loquedo e pctm mortale. Cõtingit tñ qñq; q; aliqs dic ali-
qua vba p q; diminuit famã alicui: no hoc intedens s; aliqd
aliud. hoc aut no e detrahere p se r̄ formalr loquedo: s; so-
lus malr r̄ qñ p accidens. r̄ sigdẽ vba p q; fama alteri' dimi-
nuit pferat aliqs ppter aliqd bonu vel necessariu debitis
circumstans obseruatis no e pctm: nec pt dici detractio. Si
aut pferat ex ai leuitate: vel ppter cam aliquã no necessa-
ria: no e pctm mortale: nisi forte verbu qd dr sit adeo gra-
ue qd nobilr famã alicui' ledat: r̄ p̄cipue in his q; ptinet ad
honestate vite: q; hoc ex ipso gñe vboz h; rone pcti mor-
talis. r̄ tenet aliqs ad restitutionẽ fame: sic ad restitutionẽ
cuiuslibet rei subtrahit eo mō quo supra dictu e: cu de re-
stitutione ageret. ¶ Ad p̄ q; dñm: q; reuelare pctm occul-
tuz alicuius ppter ei' emedationẽ denuciãdo: vel pp bo-
nuz iustitie publice accusando: no e detrahere: vt dictu est.
¶ Ad 2º dñs: q; glo. illa no dicit q; detractio in toto gñe
humano inueniat. sed addit pene: tu q; stultoꝝ infinit' est
numer': r̄ pauci sunt q; ambulãt p viã salutis. tu et q; pau-
ci vel nulli sunt q; no aliqñ ex ai leuitate aliqd dicunt. vñ in
aliquo vel leuiter alteri' famã minorat: q; vt dr Jaco. 3.
Sigs in vbo no offendit hic e pfect' vir. ¶ Ad 3º dñm: q;
Aug. logt i casu illo quo aliqs dic aliqd leue malu de alio:
no ex itetione nocedi: s; ex ai leuitate: vel ex lapsu lingue.

Ad tertium sic pcedit. Uidet q; detractio sit
grau' oib' pctis q; in primu comit-
tunt. ¶ Sup illud ps: Pro eo vt me diligeret detrahebant
mibi. dicit glo. Plus nocet in mēbris detrahētes xpo: quia
aias creditoꝝ interficiūt: q; q; eius carne mox resurrecturã
pemerit. Ex quo videt q; detractio sit grau' pctm q; bo-
miciu: quãto grau' est occidere aiaz q; occidere corpus.
s; homicidiu e grau' inter cetera pctã q; in primu comit-
tunt. q; detractio e simplr inter oia grauior. ¶ D. Detra-
ctio videt eẽ grau' peccatũ q; cõtumelia: q; cõtumelia po-
test bõ repellere no aut detractone latet: s; cõtumelia vi-
det esse mai' peccatũ q; adulteriu: p hoc q; adulteriu vnit

duos in vna carne: cõtumelia aut vnitos in multa diuidit.
ergo detractio e mai' peccatũ q; adulteriu: qd tñ iter alia
pctã q; sunt in primu magna grauitate h; ¶ C. Cõtumelia
ozit ex ira: detractio aut ex inuidia: vt ps p Hreg. 31. mo-
ral. sed inuidia est mai' peccatũ q; ira. ergo r̄ detractio e ma-
ius peccatũ q; cõtumelia. r̄ sic idẽ qd prius. ¶ S. Tãto ali-
quod peccatũ e grau' q;to iducit grauiore defectu: s; de-
tractio iducit grauisimũ defectu. s; excecationẽ mētis. Di-
cit eni Hreg. Quid aliud detrahentes faciunt nisi q; in pul-
uerẽ sufflant: r̄ i oculos suos terrã excitãt. r̄ vñ plus detra-
ctionis sufflant: inde min' vñtatis videãt. ergo detractio e
grauissimũ peccatũ iter ea q; comittunt in primu. ¶ S; 3º
dñm: q; est peccare factu q; vbo. s; detractio e peccatum
vbi: adulteriu aut r̄ homicidiu r̄ furtu sunt pctã in factis.
q; detractio no e grau' ceteris pctis que sunt in primu.
¶ Rñ. dñm: q; pctã q; comittunt in primu sunt pefanda
p se quide fm nocumẽta q; pximo inferunt: q; ex hoc hñt
rone culpẽ: tãto aut e maius nocumẽtu quãto maius bo-
nu demit. Lu autẽ sit triplex bonu hois. s; bonu aie: bonuz
corpis: r̄ bonu exterioru reru. Bonu aie qd e maximu non
põet alicui ab alio tolli nisi occasionalr: puta per malã psua-
sionẽ q; necessitate no infert. Sed alia duo bona. s; corpis
r̄ exterioru rez: possunt ab alio violenter auferri: sed q; bo-
nu corporis p̄mict bono exterioru rez: grauiora sunt pec-
cata q;bus infertur nocumẽtu corpi q; ca q;bus ifert no-
cumẽtu exterioru rez. Uñ iter cetera pctã q; mittunt
in primu homicidiu grauius e p qd tollit vita pximi iam
actu exis: p̄nter aut adulteriu qd est dõ debitũ ordinẽ gñã
tionis huane p quã e itroitus ad vitã: p̄nter aut sunt exte-
riora bona iter q; fama p̄mict diuinitus: eo q; ppingor est
sp̄alib' bonis. Uñ dr puer. 22. Melius est nomẽ bonuz
q; diuitie multe. 2º io detractio fm suũ gen' e maius pctm
q; furtu: min' tñ q; homicidiu vel adulteriu: p̄t tñ eẽ ali-
oꝝo p̄p circumstãtiã aggrauãtes vel diminuẽtes. Per ac-
cides aut grauitas pcti attendit ex pte peccãtis q; grauius
peccat si ex deliberatõe peccet q; si peccet ex infirmitate
vel incautela. r̄ fm hoc pctã locutõis hñt aliquã leuitatẽ in
q;tuẽ de facili ex lapsu lingue pueniunt absq; magna p̄-
meditatione. ¶ Ad p̄mũ q; dñs: q; illi q; detrahũt xpo v-
pediẽtes fidẽ mēbroꝝ ipsius: derogant diuinitati eius cui
fides innitur. vñ no e simplex detractio: s; blasphemia.
¶ Ad 2º dñs: q; grauius pctm e cõtumelia q; detractio in-
q;tuẽ h; maiorẽ r̄p̄tũ pximi: sic r̄ rapina e grauius pctm
q; furtu: vt supra dictu e: cõtumelia at no e grau' pctm q;
adulteriu. no. n. grauitas adulterij pensãt ex iunctõe cor-
poris: s; ex deordinatõe gñãtis huane. cõtumeliosus at no
sufficiẽter causat inimicitiaz in alio: s; occasionalr tñ diu-
dit vñtos: inq;tuẽ. s; p hoc q; mala alteri' p̄mit alios q;tuẽ
in se e ab ei' amicitia separat licet ad hoc p ei' vba non co-
gant: sic q; detractor occasionalr e homicida: inq;tuẽ. s; p
sua vba dat alteri occasionẽ vt pximu odiat vel r̄tenat. p-
pter qd in eplã Clemẽtis dr: detractores eẽ homicidas. s;
occasionalr: q; q; odit fr̄em suũ homicida e: vt dr. i. Joã. 3.
¶ Ad 3º dñs: q; ira querit in manifesto vindictã iferre: vt
phs dicit in. z. rhetozice: io detractio q; est in occulto non e
filia ire sicut cõtumelia: s; magis inuidie q; nitit q; literumq;
minuere gliaz pximi. nec tñ segtur pp hoc q; detractio sit
grauior q; cõtumelia: q; ex minoz vitiõ p̄t oziri maius pec-
catu: sicut ex ira nascit homicidiu r̄ blasphemia. origo eni
pctõꝝ attendit fm inclinationẽ ad finẽ qd e ex pte auersio-
nis. grauitas aut pcti magis attendit ex parte auersionis.
¶ Ad 4º dñm: q; q; bõ letat in snia ozis sui: vt dr puer.
15. ide e q; ille q; detrahãt icipit magis amare r̄ credere qd
dicit: r̄ per r̄ns pximu magis odire: r̄ sic magis recedere a
cognitiõe veritatis. Iste effectus potest sequi etiã ex alijs
peccatis que ptinent ad odium pximi.

Ad quartum sic pcedit. Uidef q audiens qui
 peccat. Nō enī aliq magis tenet alteri q̄ sibi ipsi: sed lau-
 dabile est si patiēter hō suos detractores toleret. Dicit enī
 Greg. sup Ezech. homel. 9. Linguas detrahētū sūc nro stu-
 dio nō debem⁹ excitare ne ipsi pereāt: ita p suā maliciā ex-
 citatas debem⁹ cōnimitē tollere ut nobis meritū cre-
 scat. ergo nō peccat aliq si detractionib⁹ alioꝝ nō resistat.
 C. P. Eccl. 4. dī: Nō dīcas vbo veritatis vllō mō. s; quā
 doq; aliq detrahāt vba vitatis dicēdo: vt supra dictū ē. er-
 go videt q nō semper teneat hō detractoribus resistere.
 C. P. Nullus d; impedire id qd ē in vtilitate alioꝝ: s; detra-
 ctio frequēter est in vtilitate alioꝝ: s; quos detrahāt. Dicit
 enī pius papa: Nōnunq; detractio aduersus bonos cōcita-
 tur: vt quos vel domestica adulatio: vel alioꝝ fauor in al-
 tum extulerat: detractio humiliet. q̄ aliq nō d; detracto-
 res impedire. C. S; 3 est qd Jero. dicit: Laue ne linguā aut
 aures hēas puriētes: aut alys detrahas: aut alios audias
 detrahētes. C. Rñ. dōm: q̄ fm aplm ad Ro. p. Digni sūt
 morte: nō solu q pctā faciūt: s; et q faciētib⁹ pctā p̄sentiant
 Qd quidē p̄tingit duplr. vno directe: q̄n. s; qd iducit aliū
 ad pctm vel ei placet pctm. alio indirete. s; qn nō resistit
 eū resistere possit. et hoc p̄tingit qnq; nō q pctm placeat: s;
 ppter aliquē humanū timorē. Dicēdū ē ergo q si aliquis
 detractioes audiat absq; resistētia videt detractori p̄senti-
 re: vñ sit particeps pcti eius. et sigdē iducit eū ad detrahē-
 dū: vel saltē placeat ei detractio ppter odiū ei⁹ cui detra-
 hit: nō min⁹ peccat q̄ detrahēs: et qnq; magis. Vñ Ber. di-
 cit: Detrahēre aut detrahētē audire qd hoz dānabilius sit
 nō facile dixeris. Si vō nō placeat ei pctm: s; ex timore. vñ
 negligētia vel etiā verecūdia qdā omittat repellere detra-
 hēte: peccat qdē sed multomin⁹ q̄ detrahēs: et plerunq;
 venialiter. Qnq; etiā hoc pōt eē pctm mortale vel pp hoc
 q alicui ex officio icūbit detrahētē corrigere: vel pp aliq
 piculū qd audiēs nouit psequē: vel pp radicē q̄ timor hū-
 manus qnq; pōt eē pctm mortale: vt supra habitū ē. C. Ad
 p̄ ergo dōm: q detractiones suas nullus audit: q mala q̄
 dicunt de aliquo eo audiēte nō sunt detractioes pprie lo-
 quēdo: sed p̄melie: vt dictū est: possūt tñ ad notitiā alicui
 ius detractioes p̄ ipsius facte alioꝝ reuelatiōib⁹ puenire: et
 tūc sui arbitry est detrimentū sue fame patinisi hoc vgar
 in piculū alioꝝ: vt supra dictū est. et iō in hoc pōt p̄mendari
 eius patiētia q̄ patiēter detractioes sustinet: nō aut est sui
 arbitry q̄ patiēter detrimētū fame alterius. et iō in culpā ei
 vertit si nō resistit cū possit resistere eadē rōne q̄ tenet ali-
 quis subleuare asinū alteri⁹ iacentē sub onere: vt p̄cipitur
 Dentro. 22. C. Ad 2° dōz: q nō semp aliq d; resistere de-
 tractori arguēdo eū de falsitate: et maxime si sciat verū eē
 qd dicit: s; d; eū verbis redarguere de hoc q peccat fratri
 detrahēdo: vel saltē ostēdere q̄ ei detractio displiceat per
 tristitiā faciet: q̄ vt dī puerb. 25. Vetus aglo dissipat plu-
 uias: et facies tristis linguā detrahētē. C. Ad 3° dōz: q̄ vñ
 litas q̄ ex detractione puenit nō est ex intētiōe detrahen-
 tis: sed ex dei ordinatione q̄ ex quolibet malo elicit bonū.
 et ideo nihilomin⁹ est detractorib⁹ resistēdū: sicut et raptorib⁹
 bus vel oppressorib⁹ alioꝝ: q̄uis ex hoc oppressis vel spo-
 liatis per patientiā meritū crescat.

De susurratione. Questio. LXXIII.
Einde cōsiderādū est de susurra-
 tione. C. Et circa hoc que-
 runt duo. p̄ vtrū susurratio sit peccatū
 distinctum a detractione. 2° qd̄ horum
 sit grauius.

Ad primum sic pcedit. Uide-
 tur q̄ susurratio
 nō sit peccatū distinctū a detractione. Dicit enī Isidorus

in lib. etymologiarū. Susurro de sono locutiōis appellat:
 q: nō in facie alicui⁹: s; in aure loqui detrahēdo: s; loq de
 altero detrahēdo ad detractionē pertinet. ergo susurratio
 nō est pctm distinctū a detractione. C. P. Leuit. 19. dicit:
 Nō eris criminatoꝝ nec susurroꝝ in pplis: s; criminatoꝝ idē
 videt eē qd̄ detractor. ergo etiā susurratio a detractione nō
 differt. C. P. Eccl. 28. dicit: Susurro et biliguus maledict⁹
 erit. sed biliguus videt idē esse qd̄ detractor: q̄ detracto-
 rus ē duplici lingua loqui: aliter. s; in absentia et aliter in p̄-
 sentia. ergo susurro idē est qd̄ detractor. C. S; 3 est qd̄ ro-
 p̄ sup illud: Susurroes detractores: dicit glo. Susurroes
 inter amicos discordiā seminātes: detractores qui alioꝝ
 bona negant vel minuit. C. Rñ. dōm: q̄ susurro et detra-
 ctōꝝ in mā p̄ueniūt: et etiā in forma sive in mō loquēdi: q̄
 vterq; malū occulte de primo dixit: ppter quā similitudinē
 interdū vnuz pro alio ponit. Unde Eccl. 5. sup illud: Non
 appelleris susurro. dicit glo. i. detractor. Differunt autē in
 fine: q̄ detractor intēdit denigrare famā proximi. vnde il-
 la mala de primo p̄cipue p̄fert ex qbus primus infama-
 ri possit vel saltem diminui eius fama. susurro autē intēdit
 amicitia separare: vt patet per glo. inductam. Et per illud
 quod dī puer. 26. Susurrone subtrahit iurgia p̄quiescūt.
 et iō susurro talia mala p̄fert de primo que possunt p̄ ipm
 p̄mouere animū audientis: fm illud Ecclia. 28. Vir p̄tōz
 p̄turbabit amicos: et in medio pacē hūituz imittit inimici-
 tiam. C. Ad p̄mū ergo dōm: q̄ susurro in q̄ntuz dicit malū
 de alio dī detrahēre. In hoc tñ dī a detractorē: q̄ nō itē
 dicit simplr malū dicere: s; q̄ qd sit illud qd̄ possit aliū vñ
 p̄turbare p̄ aliū. etiā si sit simplr bonū: et tñ apparet malū
 in q̄ntuz displicet ei cui dī. C. Ad 2° dōz: q̄ criminatoꝝ dī
 a susurrone et a detractorē: q̄ criminatoꝝ ē q̄ publice crimina
 alys iponit vel accusando vel cōuitiando: qd̄ nō p̄tinet ad
 detractorē et susurrōnē. C. Ad 3° dōm: q̄ biliguus pprie
 dī susurro. Luz. n. amicitia sit iter duos: nictur susurro ex
 vtraq; pte amicitia rumpe. et iō duabus linguis vñtur ad
 duos: vñ dicēs malū de alio: ppter qd̄ dī Ecclia. 28. Su-
 surro et biliguus maledict⁹ ē. Et subditur. Multos. n. tur-
 bauit pacem habentes.

Ad secundum sic pcedit. Uidef q̄ detractio
 sit grauius pctm q̄ susurratio.
 Pctā. n. oris p̄sistit i hoc q̄ aliq maledicit. s; detractor dī
 cit de p̄rio ea q̄ sunt mala simplr: q̄ ex talib⁹ orit ifama
 vel diminuit fama. susurro autē nō curat dicere nisi mala
 apparētia q̄. s; displicēt audienti. q̄ graui⁹ pctm est detractio
 q̄ susurratio. C. P. Quicūq; aufert alicui famā aufert ei
 nō solu vñū amicū sed multos: q̄ intellectus vnusculiq;
 refugit amicitia ifamiū psonaꝝ. Vñ q̄ quedā dī. 2. palipo.
 19. Vis qui oderunt dominū amicitia iungeris. susurratio
 aut aufert vñū soluz amicū. grauius q̄ pctm est detractio
 q̄ susurratio. C. P. Jaco. 4. dicitur. Qui detrahāt fratri
 suo detrahāt legē: et per consequens deo qui est legislatoꝝ: et
 sic peccatum detractionis videtur esse peccatum in deū
 quod est grauius: vt supra habitum est. peccatū autē
 susurrationis est in p̄ximū. q̄ peccatū detractionis est gra-
 uius q̄ peccatum susurrationis. C. Sed 3° ē qd̄ dī Ecclia.
 5. Denotatio pessima sup biliguē: susurratoꝝ aut odus et
 inimicitia et contumelia. C. Rñ. dōm: q̄ sicut supra dōm
 est peccatum in p̄ximū tanto est grauius q̄to per ipm
 nocumentum primo inferi. nocumentū autē tanto mai⁹
 est q̄to maius est bonuz quod tollitur. Inter cetera vero
 exteriora bona p̄eminet amicus: quia sine amicis null⁹
 viuere potest: vt patet per philosophum in 8. e. b. Unde
 dicitur Ecclia. 6. Amico fideli nulla ē comparatio: quia et
 optima fama que per detractionem tollitur ad hoc ma-
 xime necessaria ē vt hō idoneus ad amicitiam habeatur.
 et ideo susurratio est maius pctm q̄ detractio et q̄ p̄ximū

lia: qz amicus e melior qz honor. r amari qz honorari: vt in .s. etbi. pbs dicit. ¶ Ad p^o qz ddm: qz spes r grauitas pcti magis attendit ex fine qz ex mali obo. r io rone finis susur ratio est grauior qzuis detractor qnqz peiora dicat. ¶ Ad 2° ddm qz fama est dispositio ad amicitia: r ifama ad inimicitia. dispositio aut deficit ab eo ad qd disponit. r io ille qui opat ad aliqd qd est dispositio ad inimicitia min^o peccat qz ille qui directe operat ad inimicitia iducedat. ¶ Ad 3° ddm: qz ille qui detrahit fratri intatu videt detrabere legi inqtu rtenit pceptu de dilectioe primi qd directi agit qui amicitia dirupere nitit. vñ hoc pctm maxime d deū est: qz deus dilectio est: vt dicit. i. Jo. 4. Et ppter hoc dicit prouerb. 6. Sex sunt que odit dominus r septimum derestatur anima eius: r hoc septimu ponit cum qui seminat inter fratres discordiam.

De derisione. Qd LXXV.
Einde consideradu est de derisione. ¶ Et circa hoc queruntur duo. p vtru derisio sit pctm spale di stinctu ab alyis pctis qbus per vba nocu mentu proximo inferit. 2° vtru derisio sit peccatu mortale.

Ad primum sic pceditur. Videt qz derisio no sit spale pctm ab alyis pmissis disti ctis. Substantio. n. videt ide esse qd derisio. sed substantio ad cotumelia videt pertinere. ergo derisio no videtur distingui a cotumelia. ¶ Nullus irridet nisi de aliquo turpi ex quo ho erubescit. hmoi aut sunt pctā que si manife ste de aliquo dicunt pertinet ad cotumelia. si aut occulte ptinet ad detractione siue susuratione. ergo derisio no est vitiu a pmissis distinctu. ¶ Nulli modi pctā disti guunt fm nocumeta que pximo inferunt: sed p derisione no inferit aliud nocumentu pximo qz in honore vel fama vel detrimeto amicitie. ergo derisio no est peccatu disti ctum a pmissis. ¶ S^o est qz derisio sit ludo: vñ r illusio noiatur. nullu aut pmissoz ludo agit sed serio. ergo derisio ab oib^o pdictis differt. ¶ R^o ddm: qz sicut supra dictum est pctā vboz pcipue pefanda sunt fm intetione pferetis. r ideo fm diuersa que qs intedit tra alium loquens: hmoi pctā distinguunt. Sicut aut aliqs iudicando intedit iustitia: r honore depmere r detrabedo diminueret fama: r susur rando tollere amicitia: ita etiā irridedo aliqs intedit qz ille qui irridet erubescat. r qz hic finis e distiinct^o ab alyis: io etiā pctm derisionis distinguit a pmissis pctis. ¶ Ad p^o qz ddm: qz substantio r irrisio pueniunt in fine: s^o differunt in modo: qz irrisio fit ore. i. vbo r cachinnis. substantio autē naso rugato: vt dicit glo. sup illud ps. Qui habitat in celis irridebit eos. Talis aut differetia no diuersificat speciem: vtrūqz tñ differt a contumelia: sicut erubescetia a debon oratione. est eni erubescetia timor debon oratiois: sicut Damaf. dicit. ¶ Ad 2° ddm: qz de ope virtuoso aliqs apud alios r reueretia meref r fama: r apud seipsuz bone cōsciētie gloriā: fm illud. z. ad Corin. p. Gloria nra hec e testimoniuz pscie nre. vñ ecōuerso. de actu turpi. i. viciozo: apud alios qz dez tollit hois honor r fama r ad hoc cotumeliosus r detractor turpia de alio dicit. apud seipsuz aut per turpia qz hic dicunt aliqs pdit pscie gloriā per quādā pfusione r erubescetia: r ad hoc turpia dicit derisor: r sic p3 qz derisor coi cat cū pdictis vitijs in mā: differt aut i fine. ¶ Ad 3° ddm: qz securitas pscie r quies illi magnū bonū est: fm illud p uerb. 15. Secura mēs quasi iuge cōiuui: r io qui pscietiam alicui ingetat pfundedo ipsuz: aliqd spale nocumetu ei i fert. Unde derisio est peccatum speciale.

Ad secundum sic pceditur. Videtur qz derisio no possit esse pctm mortale. Oē eni peccatu mortale triat charitati: sed derisio no videtur

trari charitati. agit eni ludo qnqz iter amicos. vñ r delu sio noiatur. qz derisio no pot ee pctm mortale. ¶ Derisio illa videt ee maxima q fit in iniuria dei. s^o no ois derisio que vgit i iniuria dei e pctm mortale: aliogn qcuqz reciditaret i aliqd pctm veniale de quo penituit peccaret mortali. dicit eni Isido. qz irrisor e r no penitēs q ad hoc agit tātū qz pe nitet. similr r seqref qz ois simulatio eet pctm mortale: qz sic Greg. dicit in moral. per strutione significat simulatoz qz deridet equū. i. hoies iustu. r ascēsoze. i. deū. qz derisio no e pctm mortale. ¶ Cotumelia r detractio videt esse grauiora pctā qz derisio: qz mai^o e facere aliqd serio qz ioco: s^o no ois detractio vl cotumelia e pctm mortale. qz mlto mi nus derisio. ¶ S^o est qd dicit puer. 3. Ipse deridet illuzozes s^o deridere dei e eternalr punire p pctō mortali: vt p3 p id qd dicit in ps. Qui habitat i celis irridebit eos. qz derisio e peccatu mortale. ¶ R^o ddm: qz irrisio no fit nisi de aliquo malo vel defectu. malū aut si fit magnū no p ludo accipit s^o seriose. vñ si in ludū vel risuz vtaf: ex quo irrisiois vel illu sionis nomē sumit: hoc e qz accipit vt paruū. pot autes aliqd malū accipi vt pū duplr. Uno^o fm se. Alio^o rone pfone. Lū at aliqs alteri^o pfone malū vel dfectū i ludū vel risū ponit: qz fm se pū malū e veniale r leue pctm s^o suū gen^o. Lū aut accipit qsi pū rone pfone: sic defectus pue roz r stultoz paz ponderare solem^o sic aliquem illudere vel irridere est eū oino quipendere r eū tā vilez estimare: vt de eius malo no sit curadu sed sit qsi p ludo habedu: r sic derisio e pctm mortale r grauius qz cotumelia qz s^o r in manifesto: qz cotumeliosus videt accipere malū alteri^o seriose: illuzoz aut in ludū. r ita videt ee maior cotemptus r debon oratio. r fm hoc illuzio e graue pctm: r tāto grauius qto maior reueretia debebat pfone q illudif. Unde gra uissimū e irridere deū r ea q dei sunt: fm illud Isa. 37. Cui exprobrasti r que blasphemasti r sup que exaltasti vocem tuā. Et postea subdit: ad scñ isrl. Deinde scōm locū tenet irrisio parētū. Unde dicit puer. 30. Oculū qz subannat ptes r despicit partū mris sue effodiant eū coziui de torētibus r comedāt eū filijagle. Deinde iustoz derisio grauis est: qz bonoz e virtutis pmiuz. Et hoc dicit Job. 12. Deridet iu sti simplicitas: qz qdē derisio valde nocina e: qz p hoc hoies a bñ agēdo ipediunt: fm illud Greg. Qui in alioz actibus exozari bona respiciunt mox ea manu pestifere exprobra tionis euellunt. ¶ Ad p^o qz ddm: qz ludus no iportat ali quid trium charitati respectu ei^o euz quo ludif: potest tñ iportare aliqd trium charitati respectu eius de quo ludif. ppter cotemptū: vt dicit est. ¶ Ad 2° ddm: qz ille qz recidi uat in pctm de quo penituit. r ille q simulat no expse deū irridet sed qsi interpretatiue: inqtū. i. ad modū deridentis se bz: nec tñ venialr peccādo aliqs simplr reciduat vel simulat: sed dispositiue vel interpretatiue. ¶ Ad 3° ddm: qz derisio fm suā rone leui^o aliqd e qz detractio vl cotumelia: qz no iportat rēptū s^o ludū: qnqz tñ bz maiorē rēptuz qz cotumelia: vt supra dicit e. r tūc est graue pctm.

De maledictione. Qd LXXVI.

Einde consideranduz est de maledictione. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. p vtrum licite possit ali quis maledicere hoī. 2° vtru licite possit aliqs maledicere irrōnali creature. 3° vtrum maledictio sit pctm mortale. 4° de ppatōe eius ad alia pctā.

Ad primum sic pceditur. Videtur qz no liceat maledicere aliquē. No est. n. licitū pterire mandatū apli in quo christ^o loquebat: vt dicit. z. ad Cor. 13. s^o ipse pcepit Ro. 7. Bñdicite r nolite maledicere. qz no licet aliquē maledicere. ¶ Dēs tenent deū bñdicere. fm illud Danielis. 3. Benedicite filij boiū dño. sed

nō pōt ex ore eodē procedere benedictio dei & maledictio hominis: vt pbat Jaco. 3. g nulli licet aliquē maledicere. C. P. Ille qui aliquē maledicit videt optare malū ei^o culpe vel pene: qz maledictio videt eē iprecatio q̄da3. sed non licet desiderare malū alteri^o: q̄nīmo ozare o3 p oib^o vt librentur a malo. ergo nulli licet maledicere. C. P. Diabolus per obstinationē maxime subiect^o ē malicie: sed nō licet alicui maledicere diabolu: sicut nec seipsum. Dicit. n. Eccl. 21. Cū maledicit ipius diabolū: maledicit ipse aiām suā. ergo multomin^o licet maledicere hoīem. C. P. Numeri. 23. sup illud: Quō maledicam cui nō maledixit dñs. dicit glo. Nō pōt eē iusta maledicēdi causa vbi peccātis ignorat affectus: sed hō nō pōt scire affectū alteri^o hoīs: nec etiā vt sit maledict^o a deo. ergo nulli licet aliquē hoīez maledicere. C. S. 3 ē qd Deutro. 27. dī: Maledictus q nō pmanet in sermonib^o legis huius. Delisens etiā pueris sibi illudentib^o maledixit: vt habet. 4. regū. 2. C. Rñ. vdm: q maledicere idē ē qd malū dicere. dicere autē triplr se h3 ad id qd dicit. vno mō per modū enūciationis: sicut aliqd exprimit mō idicatiuo. & sic maledicere nihil aliud ē q̄ malū alterius referre qd p̄inet ad detractionē. vñ qñq3 maledicē detractores dicunt. alio mō dicere se h3 ad id qd dicitur p modū cause. & hoc qdē pmo & pncipalr cōpetit deo q oīa sua verbo fecit: fm illud ps: Dixit & facta sunt. Cōsequēter aut cōpetit hoībus q vbo suo alios mouēt p impiuz ad aliqd faciēdū: & ad hoc instituta sunt verba impatiui modi. 3° mō ipsuz dicere se h3 ad id qd dicit quasi exp̄ssio q̄da3 affect^o desiderātis id quod vbo exprimit: & ad hoc instituta sunt vba optatiui modi. p̄termisso ergo pmo mō maledictionis q est p simplicē enūciationē mali: cōsiderādū est de alijs duob^o. Ubi scire o3 q̄ facere aliqd & velle illud: se psequunt in bonitate & malicia: vt ex supradictis p3. Uñ istis duob^o modis quo malū dicit p modū iperātis v^o per modū optātis: eadē rōne est aliqd licitū & illicitū. Si enīz aliquis iperet vel optet malū alteri^o in q̄stuz ē malū quasi ipsuz malū intēdēs: sic maledicere vtrog3 mō erit illicitū: & hoc ē maledicere per se loquēdo. Si aut aliq3 iperet vel optet malū alteri^o sub rōne boni: sic ē licitū: nec erit maledictio p se loquēdo: s3 per accūs: qz pncipalis intētio dicentis nō fert ad malū s3 ad bonū. Cōringit autē malū aliqd dici iperādo vel optādo sub rōne duplicis boni. Quāq3 quidē sub rōne iusti: & sic iudex licite maledicit illū cui p̄cipit iustam penā inferri. & sic etiāz ecclia maledicit anathematizādo: sicut & p̄bete in scripturis qñq3 iprecant mala peccatorib^o q̄si cōformātes volūtātē suā diuine iustitie: s3 be imp̄cationes possint etiā p modum p̄nuciationis itelligi. Quādoq3 vero dicit aliquod malū sub ratione vtilis: puta cum cū aliquis optat aliquē peccatorē pati aliquā egritudinem aut aliquod ipedimentū: vel vt ipse melior efficiatur: vel vt saltē ab alioruz nocumento cesset. C. Ad p^o q̄ dicendū: q̄ apostolus p̄hibet maledicere per se loquēdo cui3 intentione mali. Et similiter dicendū ad scōm. C. Ad tertiu3 dicendū: q̄ optare alicui malū sub rōne boni: nō p̄trariat affectui quo quis simpliciter alicui optat bonū: s3 magis habet cōformitātē ad ipsuz. C. Ad 4° dō3: q̄ in diabolo est cōsiderare naturā & culpā. natura quidē eius bona ē: & a deo nec eā maledicere licet: culpa autē eius est maledicēda: fm illud Job. 3. Maledicant ei qui maledicūt diei. cum autē peccator maledicit diabolu3 p̄pter culpā. seipsum simili ratione iudicat maledicēdū dignuz. & fm hoc dicitur maledicere animā suā. C. Ad 5° dō3: q̄ affectus peccātis & si in se nō videatur potest tamē p̄cipi ex aliquo manifesto peccato pro quo pena ē infligēda. Similiter etiāz q̄uis sciri nō possit quē deus maledicat fm finālē reprobationem. potest tamen sciri qd sit maledictus a deo fm reatum presentis culpe.

De maledictione

Ad secundum sic pcedit. Videt q non licet creaturā irrōnalē maledicere. Maledictio enī p̄cipue videtur esse licita in q̄stuz respicit penā. s3 creatura irrōnalis nō est susceptina nec culpe nec pene. ergo eā maledicere nō licet. C. P. In creatura irrōnali nihil inuenitur nisi nā quā deus fecit. hāc aut maledicere nō licet etiā in diabolo: vt dicitur est. ergo creaturā irrōnālē nullo modo licet maledicere. C. P. Creatura irrōnālīs aut est pmanēs sicut corpora: aut ē transiens sicut tēpora. sed sicut Greg. dicit in. 4. moral. Ociosuz ē maledicere nō existēti: viciosuz vero si existēt. g nullo modo licet maledicere creature irrōnālī. C. S. 3 ē qd dominus maledixit siculnee: vt habet Matth. 23. Et Job maledixit diei suo: vt habet Job. 3. C. Rñ. vdm: q̄ maledictio vel maledictio p̄prie ad illam res pertinet cui potest aliqd bene vel male p̄tingere. & rationali creature: creaturis autē irrōnālīb^o bonū vel malū dicitur cōtingere in ordine ad creaturā rōnalē p̄pter quā sunt. Ordinant autē ad eā multipliciter. Uno quidē modo per modū subuentionis in q̄stuz. s3 ex creaturis irrōnālīb^o subuenitur hu mane necessitati: & hoc modo dñs homini dicit Genesis. 3. Maledicta terra in opere tuo: vt. s. per eius sterilitatem homo puniretur. Et ita etiāz itelligit qd habet Deut. 28. Benedicta hozrea tua. Et ifra maledictū hozcū tuū. Sic etiā David maledixit montes gelboe: fm Greg. expositionē. Alio^o creatura irrōnalis ordinat ad rōnalē p moduz significationis. & sic dñs maledixit siculneā in significationē iudee. Tertio^o ordinat creatura irrōnalis ad rōnalē p modū continentis. s3 tēporis vel loci & sic maledixit Job diei natiuitatis sue p̄pter culpam originalē quā nascendo cōtraxit & p̄pter sequētes penalitates. & p̄pter hoc etiāz potest itelligi David maledixisse montib^o gelboe: vt legit. 2. Reg. 21. s. p̄pter cedē ppli que in eis cōtingerit. Maledicere autē rebus irrōnālīb^o in quātuz sunt creature dei est peccatum blasphemie. Maledicere autē eis fm se consideratis est ociosum & vanum & per consequens illicitum. Et per hoc p3 rñsio ad obiecta.

Ad tertium sic pceditur. Videt q maledicere non sit peccatū mortale. Aug. n. in Do mel. de igne purgatorio numerat maledictionē iter leuia peccā. hec aut sunt venialia. g maledictio non ē peccatū mortale sed veniale. C. P. Ea q̄ ex leui motu mentis pcedunt non vident esse peccā mortalia: sed interdū maledictio ex leui motu p̄cedit. g maledictio nō ē peccatū mortale. C. P. Grauius est malefacere q̄ maledicere. sed malefacere nō semp est peccatū mortale. g multomin^o maledicere. C. Sed cōtra. Nihil excludit a regno dei nisi peccatū mortale. s3 maledictio excludit a regno dei: fm illud. i. ad Corin. 6. Neq3 maledici neq3 rapaces regnū dei possidebūt. g maledictio est peccatū mortale. C. Rñ. vdm: q̄ maledictio de qua loquimur est p quā nunc p̄nuciat malū cōtra aliquē vel imperando vel optādo. velle autēz vel impio monere ad malū alterius fm se repugnat charitati qua diligimus proximum volētes bonū ipsius. & ita fm sui gen^o est peccatū mortale. & tanto grauius q̄to psonaz cui maledicimus magis amare & reuereri tenemur. Uñ dicit Leuiti. 20. Qui maledixerit patri suo & matri: morte moriatur. Cōringit tū verbū maledictionis plātū esse peccatū veniale: vel p̄pter paritātē mali quod q̄s alteri maledicendo iprecat vel etiāz p̄pter affectū eius q̄ p̄fert maledictionis verba dū3 ex leui motu vel ex ludo aut ex surreptione aliqua talia verba p̄fert: qz peccā verborū maxime ex affectu p̄nsantur: vt supra dictum ē. Et per hoc p3 rñsio ad obiecta.

Ad quartum sic pcedit. Videt q maledictio sit graui^o peccatū q̄ detractione. Maledictio. n. videt esse blasphemia q̄dam: vt p3 per id qd dī

in canonica Jude: qd cu: Michael archagelus cu diabolio disputans altercaret de Moyfi corpore: non e ausus iudiciu iferre blasphemie & accipit blasphemia p maledictione s3 glo. blasphemia aut e graui' pectm q3 detractio. q3 maledictio e grauior detractoe. ¶ P. Homicidiu e detractio ne graui': vt supra de m e s3 maledictio e par pcto homicidij. Dicit. n. Lyrso. sup Matth. Luz dixeris maledic ei & domu euerte & oia perire fac nibil ab homicida differ. q3 maledictio e grauior q3 detractio. ¶ P. Causa peminet si gno. s3 ille q maledicit causat malu suo impio. ille at q de trahit solu significat malu ia expis. graui' q peccat maledictus q3 detractor. ¶ S3 est q detractio no pot bn fieri. maledictio aut fit bn & male vt ex dictis p3. q3 grauior e detractio q3 maledictio. ¶ Rn. d3: q sic in p habitu e duplex e malu. s3 culpe & pene. malu aut culpe pct' e vt ibidez ostensum e. vn dicere malu culpe peius e q3 dicere malu pene: dnm fit ide modus dicedi. ad pmetiosum. q3 susurron e & detractor e & et derisor e pmet dicere maluz culpe. s3 ad maledicete put nuc loquimr pmet dicere maluz pene: no aut malu culpe: nisi forte sub rone pene. no tn e ides modus dicedi. na ad pdicta qtuor vitia pmet dicere malu culpe solu enuciando. p maledictione vero dicit maluz pene vel causando vel p modu impy vel optado. ipsa aut enuciatio culpe pctm e in qtu aliqd nocumetu ex hoc pro ximo iferri. graui' aut e nocumetu iferre q3 nocumetu de siderare ceteris parib'. Un detractio s3 coem rone graui' pctm e q3 maledictio simplex desiderij expmns. maledictio vero q fit p modu impy cu heat rone cae pot esse detractioe grauior si mai' nocumetu iferat q3 fit veni gratio fame: vel leuior si min'. & hec qd accipienda sunt s3 ea q p se pmet ad rone hoz vitioz. possunt aut & alia per accis p siderari q pdca vitia vel auget vel minuut. ¶ Ad p' g dom: q maledictio creature in qtu creatura e redundat in deu. & sic p accis bz rones blasphemie: no aut si maledicat creatura p culpa & eade ro e de detractioe. ¶ Ad z' d3: q sic de m e maledictio vno' icludit desideriu malu. vn si ille q maledicit velit malu occisionis alterius desiderio non differt ab homicida: differt tn in qtu act' ex terioz aliquid adyicit voluntati. ¶ Ad 3' d3: q ro illa p cedit de maledictione fm q ipozat impium.

¶ De fraudulentia que committitur in emptionib' & venditionis

26. LXXVII.

De Considerandū est de pctis q sunt circa voluntarias pmutatōes. Et p de fraudulentia q committit in emptionibus & venditionibus. 2° de vltura q fit in mutuis. Circa alias. n. pmutatōes voluntarias no iuenit aliq species peccati q distiguat a rapina vel furto.

¶ Circa pmutz qruat qtuor. p de iusta venditione ex pre pcy. s3 vtrum liceat aliqd vedere plus q3 valeat. 2° de iusta venditione ex parte rei vedite. 3° vtrum veditor teneat dicere viciu rei vedite. 4° vtz licitu sit aliqd negociando plus vedere q3 emptum sit.

Ad primum sic pcedit. Videtur q aliqs licite possit vedere re plus q3 valeat. In stū. n. i pmutatōib' huane vite s3 leges ciuiles dterminat: s3 fm eos licitu e emptori & veditori vt se inuice decipiat: qd qd fit in qtu veditor plus vedit re q3 valeat: emptor aut min' q3 valeat. q licitu e q aliqs vedat re plus q3 valeat. ¶ Illud qd est oib' coe vt ee nale & no ee pctm: sed sic Aug. refert. i3. de trini. de m cuiusda mimi fuit ab oib' acceptatu. Vili vultis emere & care vedere. Lui et Nonat qd dr puer. 20. Malu est malu e: dic ois emptor. & cuz recesserit gliaf. q licitu e aliqd cari' vedere & vili' emere q3 valeat. ¶ Nō vt ee illicitu si ex puetioe agaf id qd fit

ri d3 ex debito honestatis. s3 fm p3 in. 9. ethi. in amicitia vtil' recopensatio fieri d3 fm vtilitate q3 psecut' e ille qui bnficiu suscepit. q qd qnq3 excedit valore rei date: sic co tingit cu aliqs multu re aliq idiget: vel ad piculu euitadu vel ad aliqd modu psequedu. q3 in actu emptois & venditōis aliqd dare p maiori pco q3 valeat. ¶ S3 est qd dr Mat. 7. Oia qcuq3 vultis vt faciat vobis hoies: & vos facite illis. s3 null' vult sibi re vedi cari' q3 valeat. g nlls d3 alteri vedere re cari' q3 valeat. ¶ Rn. d3: q fraude adhibere ad hoc q aliqd plus iusto pco vedat: oio pctm est: in qtu aliqs dicitur pmiu in danu ipsi'. Un & Lulli' dicit in li. de loffi. Tolledu e igf in reb' pbedis oē medaciuz no licitatorē veditor: nec q se licitetur emptor apponet. Si aut fraus defit tuc de emptioe & veditoe duplr loqui possum'. Uno' fm se. & fm hoc emptio & veditio vt ee i. troducta p coe vtilitate vtriusq3: vti. s3 vn' idiget re alteri' & ecouerfo. sic p3 p phm i p politic. Qd aut p coe vtilitate iductu e no d3 ee magis in grauame vni' q3 alteri'. & io d3 fm eqilitate rei iter eos det' istitui: q3 titas aut rei q in vsu hois venit: mensurat fm pcoi datu ad qd est inetu numis: ma: vt dr in. 5. ethi. Et io si vel pcoi excedat q3 titate valoris rei: vel ecouerfo res excedat pcoi: tollet iustitie equalitas. & io cari' vedere aut vili' emere re q3 valeat est fm se iniustu & illicitu. Alio' possum' log de emptoe & veditione fm q p accis cedit in vtilitate vni' & detrimetu alteri'. puta cu aliqs multu idiget hie re aliqua: & ali' ledit si ea careat. & in tali casu iustu pcoi erit vt no solu respiciatur ad re q vedit. s3 ad danu qd veditor ex veditione incurrit. & sic licite poterit aliqd vedi plus q3 valeat fm se: q3 nis no vedat plus q3 valeat hnti. Si vo aliqs multu iuuet ex re alteri' qua accipit: ille vo q vedidit no danificat carento re illa: no d3 ea supuedere: q3 vtilitas q alteri' accrescit no est ex veditione: s3 ex peditoe emetis. null' aut d3 vedere alteri' qd no e suu: licz possit ei vedere danuz qd patif. ille tn q ex re alteri' accepta multu iuuat pot ppa spote aliqd vedenti superrogare: qd pmet ad ei' honestate. ¶ Ad pzi mu' g dom q sic supra de m e lex huana ppo dat i quo sut multi a vtute deficietes: no aut dat soluz vtuosos. & io lex huana no potuit pphere qd est vtute. s3 ei sufficit vt pphbeat ea q destruit hoins quictu. Alia vo heat q3 licita: no q3 ea approbet. s3 q3 ea no punit. sic g bz q3 licitu pena no iduces si absq3 fraude veditor re sua supuedat: aut emptor vili' emat nisi sit nimius excessus: q3 tuc et lex huana cogit ad restituendu puta si aliqs sit dcept' vltra dimidia iustu pcy q3 titate. S3 lex diuina nihil ipunitu relinquit qd sit vtuti pmiu. Un fm diuina lege illicitu reputat si in emptoe & veditione no sit eqalitas iustitie obseruata: et teneat ille q pls bz: recopensare ei q danificat' est si sit nota bile danu: qd io dico: q3 iustu pcoi qnq3 no e punctalr dter minatu: s3 magis in qda exstimatee pstitit: ita q modica additio vel minuitio no vt tollere eqilitate iustitie. ¶ Ad z' d3: q sic Aug. ibide dicit. Adm' ille vel seipm ituenido vlt alios experiendo vili velle emere & care vedere oib' id credidit ee coe. s3 qm reuera viciu epot quisq3 adipisci hmoi iustitia q huic resistat & vincat. Et ponit ex plū de quoda q modicu pcoi de quoda libro pp ignoratia postu lati iustu pcoi dedit. Un p3 q illud coe dsideriu no e nae: s3 viciu. & io coe e multis q p lata via vicioz icedut. ¶ Ad 3' d3: q in iustitia pmutatiua p siderat pncipalr equalitas rei: s3 in amicitia vtilis p sideratur eqalitas vtilitatis. & ideo recopensatio fieri d3 fm vtilitate percepta: in emptio ne vero fm equalitate rei.

Ad secundum sic pcedit. Videtur q veditio no reddat iusta & illicita pp defectu rei vedite. Ad in. n. cetera sunt pensanda in re q3 rei spes subalis. s3 ppter defectu spei subalis no vt reddi ven

ditio rei illicita: puta si aliquis vendat argentū aut aurū alibi
micū p vero qd est vtile ad oēs hūanos vsus ad quos ne
cessariū ē argētū et aurū: puta ad vasa et ad alia hūmōi. g mul
tominus erit illicita veditio si sit defectus i alijs. ¶ De
fectus ex pte rei q ē scdō q̄titate maxie vī iustitie dīari q̄
in eq̄litate consistit. q̄titas aut p mēsurā cognoscit. mēsure
aut rez q̄ in vsūm hōiuz veniūt: nō sunt determinate: sed
alicubi maiores alicubi mīores: vt p3 p p3 in 5. et bī. g nō
p̄t cūitari defectus ex pte rei veditē. et ita videbit q̄ ex hoc
veditio nō reddat illicita. ¶ Ad defectū rei veditē pri
ner si ei pueniēs q̄litas deest. s3 ad q̄litate rei cognoscēdā
requir̄ magna scia q̄ plerisq; veditōib⁹ deest. g nō reddat
veditio illicita pp rei defectū. ¶ Sed 3 ē qd Amb. dicit i
li. de offi. Regula iustitie manifesta ē q̄ a vō nō declinare
viz debeat bonus: nec dāno iniusto afficere quēq; nec ali
qd dolo annectere rei sue. ¶ Rñ. dōm. q̄ circa rē q̄ vedit
tur triplex defectus considerari pōt. Un⁹ qd ē s3 spēm rei. et
hūc qd ē defectus si veditōr cognoscat in re quā vedit: frau
dē mittit in venditōe: vñ veditio illicita reddat. Et hoc
ē qd dicitur quosdā. Ita. p. Argētū tuū versuz ē in scōziā. vinū
tuū mixtū ē aq; qd. n. p̄mixtū ē patit defectū q̄tū ad spēs
Ali⁹ at defectus ē s3 q̄titate q̄ p mēsurā cognoscit. et iō sigs
scienter vtatur deficienti mēsurā in vendēdo fraudē mittit:
et ē illicita veditio. Un⁹ dicitur Deut. 25. Nō habēs i sacco
diuersa pōdera mai⁹ et min⁹: nec erit in domo tua modius
maior et minor. Et postea subdit. Abominat. n. dñs cū q̄ fa
cit hec: et aduersat oēs iniustitiā. Terti⁹ defectus ē ex pte q̄
litas: puta si aliqd aīal ifirmū vedit q̄ si sanū: qd sigs sciat
ter fecerit fraudē mittit in venditōe: vñ ē illicita veditio.
Et in oib⁹ talib⁹ non solū alijs peccat iniustā veditōne fa
ciēdo: s3 et ad restitutionē tenet. Si vō eo ignorāte alijs
p̄dōz defectū i re vedita fuerit: veditōr qd nō peccat
qz facit iniustū māliter: nō tñ ei⁹ opatio ē iniusta: vt ex su
pra dōis p3: tenet tñ cū ad ei⁹ notitiā puenit dānū reco
pēsare emptōri. Et qd dicitur de veditōre: et intelligēdū est
ex parte emptōris. Contingit. n. q̄q; venditōrem credere
suā rem esse minus p̄ciosā q̄tū ad spēs: sicut si alijs
vedit aurū loco auricalci: et emptōr si id cognoscat: iniuste
emit et ad restitutionē tenet. Et eadē rō est de defectu q̄l
tatis et q̄tatis. ¶ Ad p̄mixtū g dōz: q̄ aurū et argentū nō
solū cara sunt ppter vtilitatē vāsoz que ex eis fabricant
aut aliozum hūmōi: sed etiam ppter dignitatē et puritatē
substantie ipsōrum. et ideo si aurū vel argentum ab alibi
micis factum veram spēm non habeat auri et argenti: est
fraudulēta et iniusta veditio: p̄ rē q̄ cū sint aliq; vtilitates
auri et argēti: veri s3 nālē opationē ipsōz q̄ nō pueniūt au
ro p alchimia sophistico: sic q̄ h3 p̄petatē letificadi: et d
q̄sdā infirmitates medicinali inuāt. frequētē et pōt poni
in opatōe: et diuti⁹ in sua puritate p manet aurū vep q̄ au
rum sophistico. Si aut palchimia fieret aurū vep: non
eēt illicitū ipm p vō veditōe: qz nihil p̄hibet artē vti aliq;
bus nālīb⁹ cāis ad pducēdū nāles et veros effectus: sicut
Aug. dicit i tercio de trini. de his q̄ arte demonū fiūt. ¶ Ad
scōm dōz q̄ mēsuras rez venaliū necē ē in diuersis locis
eē diuersas pp diuersitatē copie et iopie rez: qz vbi res ma
gis abundāt p̄suerūt eē maiores mēsure. In vnoquoq;
tñ loco ad rectores ciuitatis p̄tinet d̄terminare q̄ sint iuste
mēsure rez venaliū: pensatis cōditōib⁹ locoz et rez: et iō
has mēsuras publica auctoritate vel p̄suetudine institutas
p̄terire nō licet. ¶ Ad 3^m dōz q̄ sic Aug. dicit in. ii. de ciui. di.
P̄ciū rez venaliū nō considerat fm gradū nāe: cū q̄q;
plis vedit vñ equus q̄ vñ seru⁹: s3 considerat fm q̄ res i
vsūm hōis veniūt. et iō nō opz q̄ venditor vel emptōr co
gnoscat occultas rei veditē q̄litates: sed illas solum p q̄s
reddat humanis vsibus apta: puta q̄ equus sit fortis et be
ne currat. et filr in ceteris. Das aut qualitates de facili vē

ditōr et emptōr cognoscere possunt.
Ad tertium sic p̄cedit. Videt q̄ venditor nō re
neat dicere viciū rei vendite. Cū. n.
veditōr emptōre ad emēdū nō cogat vī ei⁹ iudicio rē quā
vendit supponere: s3 ad eūde p̄tinet iudiciū et cognitio rei.
nō g vī iputādū veditōri si emptōr in suo iudicio decipit
p̄cipitater emēdo absq; diligētē ingitōe de p̄ditōib⁹ rei.
¶ Stultū vī q̄ alijs id faciat. vñ ei⁹ opatio ip̄diat:
sed si alijs vicia rei veditōe indicet: ip̄dit suā veditōne.
Ut. n. Tullii li. de offi. inducit quēdā dicētē. Quid tā ab
surdū q̄ si dñi iustu ita p̄co p̄diceret domū pestilēte ven
do. g veditōr nō tenet dicere vicia rei veditē. ¶ Ma
gis necariū ē hōi vt cognoscat vīa v̄tutis q̄ vt cognoscat
vicia rez q̄ vedit: s3 hō nō tenet cūq; p̄siliū dare et v̄tutē
dicere de his q̄ p̄tinet ad v̄tutes: q̄uis nulli debeat dicere
falsitatē. g multomin⁹ tenet veditōr vicia rei veditē dice
re q̄ si p̄siliū dādo emptōri. ¶ Si alijs teneat dicere
defectū rei veditē hoc nō ē nisi vt minuat de p̄cio: s3 q̄q;
diminueret de p̄cio et absq; vicio rei vendite pp aliquid
aliud: puta si veditōr deferēs triticū ad locū vbi ē caritia
frumētī si sciat multos posse venire q̄ deferat: qd si sciret
ab emētib⁹ min⁹ p̄ciū darent. hūmōi aut nō o3 dicere veditō
re: vt vī. g pari rōne nec vicia rei veditē. ¶ S3 est qd
Ambro. dicit in li. de offi. In d̄tib⁹ vicia coz q̄ veniūt p̄
iubent: ac nisi intimauerit venditor q̄uis in suo emptōris
trāsierint doli actioe vacuant. ¶ Rñ. dōz q̄ dare alicui
occasione periculi vel dāni semp ē illicitū: q̄uis nō sit ne
cessariū q̄ hō alteri semp det auxiliū vel p̄siliū p̄tines ad
eius q̄lētū: p̄motionē. s3 hoc solū ē necariū in aliquo
casu determinato: puta cū ali⁹ ei⁹ cure subdat: vī cū nō p̄t
ei p̄ aliū subueniri. Veditōr aut q̄ rē vendēdā p̄ponit: ex
hoc ipso dat emptōri dāni vel p̄iculi occasione q̄ rē vicio
sam ei offert si ex eius vicio dānū vel p̄iculi scurrere pos
sit. dānū qd ē si pp hūmōi viciū res q̄ veditā p̄ponit mīo
ris sit p̄cy. ipse vō pp hūmōi viciū nihil de p̄cio subtrahat:
periculū aut si pp hūmōi viciū vsus rei reddat ip̄dit⁹ vel
notius: puta si alijs alicui vedit equū claudicatē p velo
ci: vel ruinōsam domū p firma: vī cibū corruptū sine vo
tenosuz p bono. Un⁹ si hūmōi vicia sūt occulta et ip̄ nō de
tegar: erit illicita et dolosa veditio: et tenet veditōr ad dāni
recōpensationē. Si vō viciū sit manifestū: puta si equ⁹ sit
monoculus: vel cū vsus rei et si nō p̄petat veditōri: pōt tū
eē pueniēs alijs: et si ipse pp hūmōi viciū subtrahat q̄tū o3
de p̄cio nō tenet ad manifestādū viciū rei: qz forte pp hū
iustmodi viciū emptōr vellet p̄s subtrahat de p̄cio q̄ esset
subtrahēdū. vñ pōt licite veditōr idēntitati sue p̄sulare vi
ciū rei reticēdo. ¶ Ad hūmōi g dōm q̄ iudiciū nō pōt fieri
nisi de re manifesta. vnusq; q̄. n. iudicat s3 q̄ cognoscat
vt d̄r in p̄ et bī. Un⁹ si vicia rei q̄ veditā p̄ponit sint occul
ta: nisi per veditōre manifestent nō sufficiēt v̄tutem
emptōri iudiciū: sec⁹ aut eēt si eēt vicia manifesta. ¶ Ad
2^m dōm q̄ nō o3 q̄ alijs p̄p̄conē viciū rei vendite p̄nū
ciet: qz si p̄diceret viciū exterrēt emptōres ab emēdo
dū ignorāret alias p̄ditōes rei in q̄tū ē bona et vtilis: s3 sin
gulariter est dōz viciū rei ei q̄ ad emēdū accedit q̄ pōt sit
oēs cōditōes adinmicē cōparare bonas et malas. nihil enī
p̄hibet rē in aliquo viciōsaz: in multis alijs vtilē esse.
¶ Ad 3^m dōm q̄ q̄uis hō nō teneat simplr oi hōi dicere
v̄tutē de his q̄ p̄tinet ad v̄tutes: tenet tñ in casu illo d̄ his
dicere v̄tutē q̄ ex ei⁹ facto alteri periculū imineret i de
trinētum v̄tutis nisi diceret v̄tutem. et sic est in p̄posito.
¶ Ad 4^m dōz q̄ viciū rei facit rē in p̄tī eē minōis valo
ris q̄ videat. s3 in casu p̄misso in futurū res expectat esse
minōis valoris per sup̄ entuz negociatoz q̄ ab emētib⁹
ignōrant. Un⁹ venditor q̄ vedit rē fm p̄ciū qd inuenit non
vī d̄ iustitiā facere si qd futurū ē nō exponat: si s3 exponat

rei vel de precio subtraheret abundantioris esset virtutis: quis ad hoc non videtur teneri ex iustitie debito.

Ad quartum sic procedit. Uidet qd non liceat negociando aliquid cari vendere qd emere. Dicit eni Chryso. sup Matth. 21. Quicumq; re parat ut integra et inmutata vededo lucret: ille e mercator: qui de templo dei eicit. Et ide die Chassiodor sup illud ps. Qm non cognoui sfratur: vel negociatione: fm alia sfraz. Quid iquit e aliud negociatio nisi vili? ppare et cari? velle distrahere. Et subdit. Negociatores tales dñs eiecit de templo: sz nlla eicit de templo nisi pp aliqd pctm. g talis negociatio e pctm. C. P. Lotra iustitia e qd aliqs re cari vendat qd va leat: vl vilius emat: vt ex deis apparet. sz ille q negociado re cari vedit qd emerit: necesse e qd vel vili? emerit qd va leat: vl cari? vedat. g hoc sine pcto fieri no pot. C. P. Hieron. dicit. Negociatores clericu: ex iope diuine: ex ignobili gliosis qsi qsdaz pestē fuge. no aut negociatio clerici iter dicēda eē vt nisi pp pctm. g negociado aliquid vili? emere et cari? vedere e pctm. C. S. 3 e qd Aug. dicit sup illud ps. Qm non cognoui sfratur. Negociator auidus ac credi p da no blasphemar: p pctus rez mentit et peierat: sed hec vitia bois no sunt artis q sine his vitis agi pot. g negociari fm se no e illicitu. C. Rn. ddm: qd ad negociatores ptinet comutationibus rez: isistere. Ut aut phs dicit in p politi. du plex e rez: pmutatio. Una qde qsi nalis et necaria p qua .s. fit pmutatio rei ad rez: vel rez et denarioz: ppter necessitate vite. et talis pmutatio no pprie ptinet ad negociato res: sed magis ad iconomicos vel politicos q habet puide re vel domui vel ciuitati de reb? necessarijs ad vita. Alia vero pmutationis spes est vel denarioz ad denarios: vel qruicuzq; rez ad denarios: no ppter res necessarias vite: sz ppter lucrum queredu. et hec qdez negociatio pprie vide tur ad negociatores ptinere fm pbm. pma aute comuta tio laudabilis est: qd deseruit nali necessitati. 2a aut iuste vitupatur: qd qstu e de se deseruit cupiditati lucri q termi nu nescit: sz in ifinitu tedi. et io negociatio sz se considerata qdam turpitudinem habet inquat non importat de sui ratione finem honestum vel necessarium: lucrum tñ qd e negociatiois finis: est in sui ratione non importet aliquid honestum vel necessarium: nihil tamē importat de sui rone vitiosum vel virtuti contrarium. Unde nihil prohibet lucruz ordinari ad aliquem finē necessariū vel etiā bone stum. et sic negociatio licita reddetur: sicut cum aliquis lu crum moderatus quod negociando querit ordinat ad do mus sue sustentationem: vel et ad subueniēdu idigētib? vl et cū aliqs negociatōi itendit pp publicā vtilitatem: ne. s. res necessarie ad vitā prie desint: et lucru expetit nō qsi fi nem: sz qsi stipēdiū laboris. C. Ad p̄mū ergo ddm qd vbiū Chry. est itelligēdu de negociatōe fm qd vltimū finē in lu cro constituit: qd p̄cipue v̄ qsi aliqs re nō imutatā cari? ven dit. Si. n. re in meli? mutatā cari? vedat: vl p̄miū sui labo ris accipe: quis et ipm lucru possit licite itendi: nō sic vlti mus finis: sz pp aliū finē necariū et honestum: vt dcm est. C. Ad 2m ddm qd nō qcuq; carius vendit aliqd qd emerit negociat: sz solū q ad hoc emat vt carius vedat. Si autem emat re nō vt vedat: sz vt teneat: et postmodū pp aliquam cam eā vedere velit nō e negociatio q̄uis cari? vedat. p̄ n. hoc licite facere: vel qz in aliquo rem meliorauit: vl qz p̄ciū rei est mutatū fm diuersitate loci vel t̄pis: vel pp pe riculū cui se exponit trāsserēdo re de loco ad locū: vel eas fieri faciēdo. et fm hoc nec emptio nec veditio est iniusta. C. Ad 3m ddm qd clerici nō solū debēt abstinere ab his q sunt fm se mala: sz et ab his q hnt sp̄m mali: qd qdē i ne gociatōe ptingit: tū pp hoc qd est ordiata ad lucz terrenū cui? clerici debēt eē p̄tēptozes: tū et pp frequētia negocia toz vicia: qz difficulter expūit negociator a pctis laboribz:

vt dī Ecc. 26. Est et alia cā: qz negociatio nimis iplicat auz seclariū curis: et p̄ns a sp̄ualib? retrahit. Un apls dīc. z. ad Thimo. z. Nemo militās deo iplicat se negocy secu laribus: licz tñ clericis vti p̄ma comutatiois sp̄e q ordina tur ad necessitatem vite emēdo vel vendendo.

De pcto vsure qd mittit i mutuis. Q6. LXXVIII.

Inde considerandum est de pcto vsure qd committitur in mu tuis. C. Si circa hoc qruē q̄tuor. P̄mo vtz sit pctm accipe pecuniā in p̄ciuz p pecunia mutuata qd est accipe vsuras. 2o vtrū liceat pro eodē q̄cūq; vtilita tem accipe q̄si in recōpensationez mu tui. 3o vtrum aliqs restituere teneatur id qd de pecunia vsuraria iusto lucro lucratus est. 4o vtrum liceat accipe re mutuo pecuniam sub vsura.

Ad primum sic procedit. Uidet qd accipe vsurā pro pecunia mutuata nō sit pctm.

Nullus. n. peccat ex hoc qd segtur exēpluz xpi: sed dñs de seipso dīc Luc. 19. Ego veniens cū vsuris exegissem illā. s. pecuniā mutuata. g nō est pctm accipe vsurā p mutuo pe cunie. C. P. Sic dī in ps. Lex dñi immaculata: qz. s. pctm p biber: sed in lege diuina p̄cedit aliq vsura: sz illud Deut. 23. Nō fenerabis fratri tuo ad vsurā pecuniā nec fruges nec q̄ls aliā re: sed alieno: et qd pls est et in p̄miū reprimittit p lege seruata: fm illud Deut. 28. Fenerabis gētib? mul tis: et ipse a nullo fen? accipies. g accipe vsurā nō est pctm. C. P. In reb? hūanis determinat iustitia p leges ciuiles. et fm eas p̄cedit vsuras accipe. g nō v̄ eē illicitum. C. P. P̄termittere vtilia nō obligat ad pctm. sed Luc. 6. iter alia vtilia ponit: date mutui nihil ide sperātes. g accipe re vsurā nō est pctm. C. P. Preciū accipe p eo qd qs face re nō teneat: nō videt eē sz se pctm: sz nō in quolz casu tene tet pecuniā hñs eaz. p̄mo mutuo. g licz ei aliq̄ p mu tuo accipe p̄ciū. C. P. Argētū monetatū et in vasa forma tum nō differt sp̄e: sz licz accipe p vasis argētēis p̄ciuz ac comodatis. g et licz accipe p̄ciū pro mutuo argēti moneta ti: vsura g nō est fm se pctm. C. P. Quilibz pot licite acci pere re quā ei dñs rei volūtariē tradit. sz ille q accipit mu tuū volūtariē tradit vsurā. g ille q mutuat licite pot acci pere. C. Sed 3 est qd dī Exo. 22. Si pecuniā mutua dde ris pplo meo pauperi q habitat tecū: nō yrgebis eū quāss exactor nec vsuris opprimes. C. Rn. ddm qd accipe vsu ram p pecunia mutuata e fm se iniustū: qz vedit id qd nō est: p qd manifeste ineqlitas cōstituit q iustitie p̄riat. Ad cui? euidētā sciēdu est q qdā res sūt qru vsus e ipsaz re rum vsuptio: sic vinū vsumim? eo vtēdo ad potū. et triticū vsumim? eo vtēdo ad cibū. Un in talib? nō dz seorsuz cō putari vsus rei a re ipsa. sz cuiusq; cōceditur vsus: ex hoc ipso p̄cedit res. et pp hoc in talib? p mutui trāsserē dñiū. Sigs g seorsuz vellet vedere vinū. et vellet seorsuz vede re vsum vini: vederet eā re bis: vel vederet id qd nō e. vñ manifeste per iniustitiā peccaret. et sili rōne iustitiā p̄mit tit q mutuat vinū aut triticū petēs sibi duas recōpēsatio nes: vnā qdē restitutionē eqlis rei. aliā vo p̄cium vsus: qd vsura dī. Quedā vo sunt quoz vsus nō e ipsa rei cōsuptio sic vsus dom? e inhabitatio: nō aut dissipatio: et io in talib? seorsuz pot vtrūq; p̄cedi puta cū aliqs tradit alteri dñiū dom?: reseruatō sibi vsu ad aliqd tps vel ecōuerfo euz qs cōcedit alicui vsum dom? resuato sibi ei? dñio: et pp hoc licite pot hō accipe p̄ciū p vsu domus: et pot hō petere do mū accōmodatā: sic p̄z in cōductōe et locatōe domus. Pe cunia aut fm phz in. s. etbi. et in p̄politi. p̄ncipalr est iuēta ad p̄mutatiōes faciēdas. et ita p̄p̄ri? et p̄ncipalr pecūie vsus est ipsi? vsuptio siue distractio fm qd incōmutatiōes expē dit. et pp hoc fm se eē illicitū p vsu pecunie mutuate acci

pere precium: quod dicitur usura. et sicut alia iniuste acquisita tenetur homo restituere: ita pecunia quam per usuram accepit. ¶ Ad primam questionem dicitur: quod usura ibi metaphorice accipitur per supererectentia bonorum spiritualium quam exigit deus volens ut in bonis acceptis ab eo semper proficiamus quod est ad utilitatem nostram: non eius. ¶ Ad secundam dicitur: quod iudeis prohibuit fuisse accipere usuram a fratribus suis. scilicet iudeis: per quod datur intelligi quod accipere usuram a quocumque homine est simpliciter malum. debemus enim omnem hominem habere quasi primum et fratrem: precipue in statu euangelii ad quod omnes vocantur. Unde in psalmo absolute dicitur: Qui pecuniam suam non dedit ad usuram. Et Ezechielus. Qui usuram non accepit. Quod autem ab extraneis usuram acciperet non fuit eis concessum quasi licitum sed permittit ad maius malum vitandum: nempe scilicet a iudeis deum colentibus usuras acciperet propter auaritia cui dediti erant: ut habetur Isaia 26. Quod autem in primis permittit: fenerabis gentibus multis: scilicet fenus ibi large accipit per mutuum: sic et Ezechielus 29. dicitur: Multi non causa negetie non fenerati sunt. id est non mutua uerunt. permittit ergo in premissis iudeis abundantia diuitiarum ex qua contingit quod alijs mutuarie possint. ¶ Ad tertiam dicitur: quod leges humane dimittunt aliquam partem impunita propter conditiones hominum imperfectorum in quibus multe utilitates impedirent si omnia perita diu stricte prohiberent penis adhibitis. et ideo usuras lex humana concessit non quasi estimas eas esse sine iniuria: sed ne impedirent utilitates multorum. Unde in ipso iure civili dicitur: quod res que usus communis neque ratione naturali neque civili recipiunt usufructum: et quod servitus non fecit earum rebus usufructum. nec enim poterat: sed quasi usufructum constituit decedens. scilicet usuras. Et philosophus naturali ratione dicitur: dicit in politico: quod usuraria acquisitio pecuniarum est maxime preter naturam. ¶ Ad quartam dicitur: quod dare mutuum non semper tenetur homo: et ideo quod ad hoc ponitur iter consilia: scilicet quod homo lucrum de mutuo non querat hoc cadit sub ratione precepti. potest tamen dici consilium per compassionem ad dicta phariseorum quod putabant usuram aliquam esse licitam: sic et dilectio inimicorum est consilium. vel loquitur ibi non de spe usurarii lucris: sed de spe quam ponitur in homine. non enim debemus mutuum dare vel quodcumque bonum facere propter speciem hominis: sed propter speciem dei. ¶ Ad quintam dicitur: quod ille qui mutua re non tenetur: recompensationem potest accipere ei quod fecit: sed non amplius debet exigere. recompensatur autem sibi secundum equalitatem iusticie si tantum ei reddatur quantum mutauit. unde si amplius exigat pro usufructu rei que alium usum non habet nisi consumptionem substantie: exigit precium eius quod non est: et ita est iniusta exactio. ¶ Ad sextam dicitur: quod usus principalis vasorum argenteorum non est ipsa eorum consumptio: et ideo usus eorum potest vendi licite seruat dominio rei. usus autem principalis pecunie argentee est distractio pecunie in commutationes. unde non licet eius usum vendere cum hoc quod aliquis velit ei restitutionem quod mutuo dedit. ¶ Sciedum tamen quod secundarij usus argenteorum vasorum posset esse commutatio: et tale usum eorum non liceret vendere. et si potest esse aliquis secundarius usus pecunie argentee: ut puta si quis decederet pecuniam signatam ad ostentationem vel ad ponendum loco pignoris. et tale usum pecunie licite homo vendere potest. ¶ Ad septimam dicitur: quod ille qui dat usuram: non simpliciter voluntarie dat: sed cum quadam necessitate in quantum indiget accipere pecuniam mutuo quam ille qui habet non vult sine usura mutuare.

Ad secundum sic procedit. Videtur quod aliquis possit per pecuniam mutuata aliquam aliam commoditatem expectere. vniuersumque non licite potest sue identitati consulere: sed quicquid dandum aliquis patitur ex hoc quod pecunia mutuata. licitum est ei supra pecuniam mutuata aliquid aliud pro dano expectere vel et exigere. ¶ Si unusquisque tenetur ex quodam debito honestatis aliquid recompensare ei qui sibi gratias fecit: ut dicitur in 5. ethi. Sed ille qui alicui in necessitate constituto pecuniam mutuat gratiam facit. unde et gratiarum actio ei debet. Ergo ille qui recipit: tenetur naturali debito aliquid recompensare. sed non videtur esse illicitum obligare se ad aliquid ad quod gratias ex naturali iure tenetur. et

ergo non videtur esse illicitum si aliquis pecuniam alteri mutuam in obligationem deducat aliquam recompensationem. ¶ Sed sic est quod dandum a manu: ita est quod dandum a lingua et ab obsequio ut dicitur glo. Isa. 33. Bonus qui excutit manus suas ab omni munere sed licet accipere fructum vel et laudem ab eo cui gratias pecunia mutuauit. ergo pari ratione licet quodcumque aliud dandum accipere. ¶ Eadem videtur esse comparatio dati ad datum et mutuati ad mutuatum: sed licet pecuniam accipere per aliam pecuniam data. ergo licet accipere recompensationem alteri mutui per pecuniam mutuata. ¶ Magis a se pecuniam alienat quod eas mutuando omnium transferat quod ea mercatori vel artificio committit: sed licet lucrum accipere de pecunia commissa mercatori vel artificio. ergo licet et lucrum accipere de pecunia mutuata. ¶ Pro pecunia mutuata potest homo pignus accipere vel usus possit pro aliquo vendi: sicut cum ipignoraat ager vel domus que inhabitatur. ergo licet aliquod lucrum habere de pecunia mutuata. ¶ Longius quicquid aliquid quis carum vendat res suas ratione mutui: aut vilis emat quod alteri: vel et per dilacionem precium auget: vel per accelerationem diminuit: in quibus omnibus videtur aliquid recompensationis fieri pro mutuo pecunie. hoc autem non manifeste apparet illicitum. ergo licitum est aliquid commodum de pecunia mutuata expectere vel et exigere. ¶ Sed hoc est quod Ezechielus 18. dicitur. Inter alia que ad virum iustum requirunt: si usuram et superabundantiam non accepit. ¶ Rursum dicitur: quod secundum philosophum in 4. ethi. omne illud per pecuniam datur per pecuniam mensurari. Et ideo sic si aliquis per pecuniam mutuata vel quicquid alia re que ex ipso usu sumit: pecuniam accipit ex pacto tacito vel expresso: peccat sine iniuria ut dicitur: ita enim quicquid ex pacto tacito vel expresso quodcumque aliud accipit per pecuniam mensurari potest: sicut per modum iurur. Si vero accipiat aliquid homini non quasi exigens: nec quasi ex aliquo obligatione tacita vel expressa: sic sicut gratuitum donum non peccat: quod et antequam pecuniam mutuasset licite poterat aliquid donum gratis accipere: nec peioris conditionis efficitur. per hoc quod mutuauit. Recompensationem vero eorum que pecuniam non mensurant licet pro mutuo exigere: puta beniuolentiam et amorem eius quod mutuauit vel aliquid homini. ¶ Ad primum dicitur: quod dicitur quod ille qui mutuum dat: potest absque pacto in pactum deducere cum eo quod mutuum accipit recompensationem dani per quod subtrahit sibi aliquid quod habet. hoc non est vendere usum pecunie: sed dandum vitare. et potest esse quod accipiens mutuum cum sua utilitate dandum alteri recompensare: recompensationem vero dani quod considerat in hoc quod de pecunia non lucrat: non potest in pactum deducere: quod non videtur id quod nodum habet: et potest impediri multipliciter in habendo. ¶ Ad tertium dicitur: quod recompensatio alicuius beneficii dupliciter fieri potest. Uno quod modo ex debito iusticie ad quod aliquis ex certo pacto obligari potest: et hoc debitum attendit secundum quantitatem beneficii quod gratias accipit. et ideo ille qui accipit mutuum pecunie vel cuiuscumque alius rei cuius usus est eius: susceptio: non tenetur ad plus recompensandum quam mutuo accepit. unde sine iniuria est si ad plus reddendum obligetur. Alio tenetur aliquis ad recompensandum beneficii ex debito amicitie: in quo magis considerat affectus ex quo aliquis beneficii contulit quam et quantitas eius quod fecit. et tali debito non competit civilis obligatio per quam inducitur quodammodo necessitas ut non spontanea recompensatio fiat. ¶ Ad quartam dicitur: quod si aliquis expectat pecuniam mutuata expectet vel exigat quasi per obligationem pacti taciti: vel expressi recompensationem muneris ab obsequio vel a lingua: perinde est ac si expecteret vel exigeret munus a manu: quod utrumque pecunia estimari potest: ut patet in his que locat operas suas quas manu vel lingua exercet. Si vero munus ab obsequio vel lingua non quasi ex obligatione rei exhibet: sed ex beniuolentia que sub estimacione pecunie non cadit: licet hoc accipere et exigere et expectere. ¶ Ad quartam dicitur: quod pecunia non potest vendi per pecuniam ampliori quam sit quantitas pecunie mutuata que restituenda est: nec ibi aliquid est exigendum aut expectandum nisi beniuolentie affectus que sub estimacione pecunie non

eadit. ex quo potest procedere spontanea mutuatio. repugnat autem ei obligatio ad mutuam faciendam in posterum: quia etiam talis obligatio pecunia estimari potest. et ideo licet si mul mutuanti unum aliquod aliud mutuū recipere: non aut licet cum obligare ad mutuam in posterum faciendam.

¶ Ad 5^m dōs q̄ ille q̄ mutat pecuniā transfert dñiuz pecunie in eū cui mutuat. vñ ille cui pecunia mutuat sub suo periculo tenet eam. et tenetur eā restituere integre: vñ de nō debet amplius exigere ille q̄ mutauit: s̄ ille qui cōmutat pecuniā suā vel mercatori vel artifici per modū societatis cuiusdā: nō transfert dñiuz pecunie sue in illū. s̄ remanet eius: ita q̄ cū periculo ipsius mercator: de ea negociatur vel artifex opatur. et ideo sic licite potest lucrī de pueniētis expectere tāq̄ de re sua. ¶ Ad 6^m dōs: q̄ si quis p̄ pecuniā sibi mutua obliget re aliquā cuius vsus precio estimari potest: dō vsus illius rei ille q̄ mutauit putare in re sitationē eius qd̄ mutauit: aliqñ si vsus illius rei qua si gratis sibi superaddi velit: idē est ac si pecuniaz accipet p̄ mutuo: quod est vsurarium: nisi forte esset talis res cui vsus sine precio soleat cōcedi iteramicos: sic patet de libro accommodato. ¶ Ad 7^m dōm: q̄ si aliquis carius velit vendere res suas q̄ sit iustū precii vt de pecunia soluēda emprorem expectet: manifeste vsura cōmittitur: q̄ huiusmodi expectatio precii soluendi h̄ rōnem mutui: vnde quicquid vltra iustū precium p̄ huiusmodi expectatione exigitur est quasi precium mutui: quod p̄inet ad rōnem vsure. Similiter etiam si quis emptor velit rez emere vilius q̄ sit iustū precium eo q̄ pecuniam ante soluit q̄ possit ei res tradi: est pctñ vsure: q̄ etiam ista anticipatio solutionis pecunie habet mutui rōnem: cuius quoddam precium est quod diminiuit de iusto precio rei empte. Si vero aliquis de iusto precio velit diminuire vt pecuniaz prius habeat: non peccat peccato vsure.

Ad tertium sic pcedit. Videt q̄ quicqd̄ de pecunia vsuraria aliquis lucratur fuit reddere teneatur. Dicit. n. ap̄s ad Ro. ii. Si radix sancta: et rami. q̄ eadem rōne si radix infecta et rami. sed radix fuit vsuraria. q̄ egeqd̄ ex ea acquisitus: et est vsurarium. ergo tenetur ad restitutionem illius. ¶ Sicut dicitur ex tra de vsu. in illa decre. Cum tu sicut asseris possessiones que de vsuris sunt computate debent vendi et ipsarum precia bis a quibus sunt extorta restitui. ergo eadez ratio ne quicquid aliud ex pecunia vsuraria acquiratur debet restitui. ¶ Illud qd̄ aliqñ emit de pecunia vsuraria debetur sibi rōne pecunie quas dedit. nō ergo h̄ mai^o ius in re qua acquisit q̄ in pecunia qua dedit: sed pecuniā vsuraria tenebat restituere. q̄ illud qd̄ ex ea acquiri tenet restituere. ¶ Sed 5. Quis potest licite tenere id qd̄ legitime acquisit. sed id qd̄ acqrit per pecuniā vsuraria interdū legitime acqrit. ergo licite potest teneri. ¶ Rñ. dōs q̄ sic supra dcm̄ est res quedā sunt q̄rū vsus est ipsa eaz cōsuptio q̄ nō h̄nt vsufructū fm iura. et iō si talia fuerint per vsurā extorta puta denary: triticū: vinū: aut aliqd̄ h̄mōi: nō tenetur homo ad restituendū nisi id qd̄ accepit: q̄ id qd̄ de tali re est acquisitū: nō est fruct^o h̄mōi rei: sed huane industrie: nisi forte per detētionē talis rei alr sit dānicat^o amittendo aliqd̄ de bonis suis: tūc. n. tenet ad recōpensationē nocenti. Quedā vo res sunt q̄rū vsus nō est eaz cōsuptio. et talia h̄nt vsufructū: sic domus et ager et alia h̄mōi. et iō si quis domū alterius vel agrū p̄ vsurā extorsisset: nō solum tenet restituere domū vel agz: s̄ et fruct^o idē perceptos: q̄ sunt fructus rez quaruz ali^o est dñs: et iō ei debentur. ¶ Ad p̄mūz q̄ dōm q̄ radix nō solum h̄ rōnem materie sicut pecunia vsuraria: sed h̄ et aliqualiter rōne cāe active inq̄tū administrat nutrimentū. et ideo nō est sile. ¶ Ad scdm̄ dōs q̄ possessiones q̄ de vsuris sunt cōparate nō sūt

eorz quoz sunt vsure: sed illoz q̄ eas emerūt: sunt tñ obligate illis a qb^o fuerūt vsure accepte sic et alia bona vsurary. et iō nō p̄cipit q̄ assignent ille possessiones bis a quibus fuerūt accepte vsure: q̄ forte pls valēt q̄ vsure q̄s dederunt: s̄ p̄cipit q̄ vendant possessiones et eaz p̄cia restituatur. s̄ fm q̄ritatē vsure accepte. ¶ Ad 3^m dōm q̄ illud qd̄ acqrit de pecunia vsuraria debet qd̄ acquirenti: nō propter pecuniam vsuraria datam: sicut p̄pter cām istrumē talem: sed p̄pter suā industriā sicut p̄pter cām p̄ncipalē. et ideo plus iuris habz in re acquisita de pecunia vsuraria q̄ in ipsa pecunia vsuraria.

Ad quartum sic pcedit. Videt q̄ nō liceat pecuniam accipere mutuo sub vsura. Dicit. n. ap̄s Ro. p̄: q̄ digni sūt morte nō solū q̄ faciūt pctā: sed et qui cōsentitū facientibus: sed ille q̄ accipit pecuniam mutuo sub vsuris: cōsentit vsurario in suo pcto: et prebet ei occasionem peccandi. ergo et ipse peccat. ¶ Pro nullo cōmodo tēporali dō aliquis alteri quācūq̄ occasionem p̄bere peccandi. hoc. n. p̄inet ad rōnem scandali actiū qd̄ semp est pctñ: vt supra dcm̄ est: sed ille qui petit mutuū ab vsurario expresse dat ei occasionem peccandi. ergo pro nullo cōmodo tēporali excusat. ¶ Nō minor videt esse necessitas q̄q̄ deponendi pecuniaz suam apud vsurariū q̄ mutuū accipiendi ab ipso: sed deponere pecuniam apud vsurariū oīo videt esse illicitum: sicut illicitum esset deponere gladius apud furiosū: vel virginē cōmittere luxurioso: seu cibum guloso. ergo neq̄ licitū est accipere mutuū ab vsurario. ¶ Sed 5. Ille q̄ iniuriā patit: nō peccat fm p̄m in. 5. et h̄. vñ iustitia nō est media inter duo vicia vt ibidem dicit: sed vsurari^o peccat inq̄tuz facit iniustitiā accipienti mutuū sub vsuris. q̄ ille q̄ accipit mutuū sub vsuris nō peccat. ¶ Rñ. dōm q̄ inducere hominem ad peccādum nullo mō licet: vti tñ pctō alterius ad bonum licitū est: q̄ et deus vti oibus pctis ad aliqd̄ bonum: ex quoz. n. malo elicit aliqd̄ bonū: vt d̄ in encheiridion. et iō Aug. publicole querētū vtrum liceret vti iuramento ei^o q̄ per falsos deos iurat: in quo manifeste peccat cis diuinaz reuerentiā adhibens. rñdit q̄ q̄ vti fide illi^o qui per falsos deos iurat nō ad malū: s̄ ad bonū: nō pctō illi^o se sociat quo p̄ demonia iurauit: s̄ pacto ei^o bono quo fidem suauit: si tñ induceret eū ad iurādū per falsos deos: peccaret. Ita et in p̄posito dōm est q̄ nullo mō licet inducere aliqd̄ ad mutuādum sub vsuris: licet tñ ab eo q̄ hoc paratus est facere et vsuras exercet: mutuū accipere sub vsuris p̄pter aliqd̄ bonū qd̄ est subuetio sue necessitatis vel alteri^o. sic et h̄ ei q̄ incidit in latrones manifestare bona q̄ h̄z: q̄ latrones peccant diripiendo: ad hoc q̄ nō occidatur exēplo decez viroz q̄ dixerunt ad Ismael. Noli occidere nos: q̄ thesauros h̄emus i agro: vt dicit Diere. 4. ¶ Ad p̄mūz ergo dōm q̄ ille q̄ accipit pecuniaz mutuo sub vsuris: non cōsentit in pctñ vsurary: sed vti eo: nec placet ei vsuraz acceptio: sed mutuatio q̄ est bona. ¶ Ad 2^m dōm q̄ ille q̄ accipit pecuniam mutuo sub vsuris: nō dat occasionem vsurario vsuras accipiendi: sed mutuādi. ipse autē vsurarius sumit occasionē peccandi ex malitia cordis sui: vñ scandalum passiuū ex parte sua est: nō aut actiuum ex parte petentis mutuū: nec tamē p̄pter h̄mōi scandalum passiuum dō alius a mutuo petēdo desistere si idigeat: q̄ huiusmodi passiuum scandaluz nō puenit ex infirmitate vel ignozantia: sed ex malitia. ¶ Ad 3^m dōm q̄ si quis cōmitteret pecuniā suam vsurario nō h̄nt alias vnde vsuras exerceret: vel hac intentiōe cōmitteret vt inde copiosus per vsurā lucraret: daret mām peccādi. vñ et ipse esset particeps culpe. si aut aliqñ vsurario als habenti vñ vsuras exerceret pecuniam suā cōmittat vt tutius seruet non peccat: sed vtiur boie peccatoe ad bonum.

De partib' integralib' iustitie. Qd LXXIX.

Inde considerandum est de partibus integralibus iustitie que sunt bonum facere et a malo declinare: et de virtutibus oppositis. Circa quod quatuor. primum: duo predicta sint partes iustitie. 2º utrum transgressio sit specialis peccati. 3º utrum ommissio sit specialis peccati. 4º de comparatione omissionis ad transgressionem.

Ad primum sic proceditur. Uidet quod declinare a malo et facere bonum non sunt partes iustitie. Ad quolibet enim virtutes prius facere bonum opus et malum vitare. sed partes non excedunt totum. ergo declinare a malo et facere bonum non debent poni partes iustitie que est quedam virtus specialis. Circa primum. Super illud psalmi. Diuertere a malo et facere bonum ingre pacem et sequere eam: dicit glossa. illud vitat culpam. si diuertere a malo. hoc meretur vitam eternam et palmam. scilicet facere bonum. sed quilibet per virtutis meretur palmam et vitam. ergo declinare a malo non est pars iustitie. Circa primum. Quocumque ita se habent quod unum includit in alio: non distinguunt ab invicem sicut partes alicuius toti. sed declinare a malo includit in hoc quod est facere bonum. nullus enim simul facit bonum et malum. ergo declinare a malo et facere bonum non sunt partes iustitie. Circa secundum. Sed est quod Augustinus in libro de correctione et gratia ponit ad iustitiam legis pertinere declinare a malo et facere bonum. Circa tertium. Dominus quod si loquamur de bono et malo in communi: facere bonum et vitare malum pertinet ad omnem virtutem. et sic hoc non potest poni partes iustitie nisi forte iustitia accipiatur. puta est omnis virtus. quibus etiam iustitia hoc modo accipitur respiciat quedam rationem boni specialis: puta. scilicet est debitum in ordine ad legem divinam vel humanam. sed iustitia est quod est specialis virtus respicit bonum sub ratione debiti ad primum. et secundum hoc ad iustitiam specialis pertinet facere bonum sub ratione debiti in comparatione ad primum et vitare malum oppositum. scilicet quod est nocivum primum ad iustitiam vel ad gratiam: vel vitare malum oppositum. Dicunt autem hec duo partes iustitie generalis vel specialis que sunt integrales: quod utrumque eorum regit ad perfectum actum iustitie. ad iustitiam enim pertinet equalitatem constituit in his que sunt ad alterum: ut ex supra dictis patet. cuiusdem autem est constituit aliquid et constitutum servare in his que sunt ad alterum. constituit autem quod equalitatem iustitie faciendo bonum. reddendo alteri quod ei debet. conservat autem equalitatem iustitie ias constituit declinando a malo. in nullum nocivum primum inferendo. Circa primum ergo dicendum: quod bonum et malum hic accipiuntur sub quadam speciali ratione per quam appropriantur iustitie. id est hec duo ponuntur partes iustitie sed aliqua propria ratione boni et mali: non autem alicuius alterius virtutis moralis. quod alie virtutes morales constituit circa passionem in quibus bonum facere est venire ad medium: quod est declinare ab extremis que sunt a malis: et sic in idem redit quod ad alias virtutes facere bonum et declinare a malo: sed iustitia constituit circa operationes et res exteriores: in quibus aliquid est facere equalitatem: et aliquid est facta non corrumpere. Circa secundum. Ad 2º dominus quod declinare a malo sic ponit partes iustitie non importat negationem puram quod est non facere malum: hoc enim non meretur palmam: sed solum vitat penam. importat autem motum voluntatis repudiatis malum vel ipsum nomen declinationis ostendit. et hoc est merito: proprie quod aliquid impugnat ut malum faciat et resistit. Circa tertium. Ad 3º dominus quod facere bonum est actus completivus iustitie: et quasi pars principalis eius: declinare autem a malo est actus imperfectior et secundaria pars eius. et ideo est quasi pars malis sine qua non potest esse pars formalis completiva.

Ad secundum sic proceditur. Uidet quod transgressio non sit specialis peccati. Nulla enim species ponit in diffinitione generis. sed transgressio ponit in communi diffinitione peccati. Dicit enim Ambrosius quod peccatum est transgressio legis divine. ergo transgressio non est species peccati. Circa primum. Nulla species excedit suum ge-

nus. sed transgressio excedit peccatum: quod peccatum est deum vel factum vel conceptum a lege dei: ut patet Augustinus 22. et Augustinus transgressio est etiam nam vel consuetudinem. ergo transgressio non est species peccati. Circa primum. Nulla species continet sub se omnes partes in quibus dividitur genus. sed peccatum transgressio se extendit ad omnia vicia capitalia: et ad peccata cordis oris et operis. ergo transgressio non est specialis peccati. Circa secundum. Sed est quod opponit specialis virtuti. scilicet iustitie. Circa tertium. Dominus quod nomen transgressionis a corporalibus motibus ad morales actus derivatum est. Dicit autem aliqui secundum corporales motus transgredi ex eo quod gradus transterminum sibi proprium terminum autem proprium habet ut ultra non transcat in moralibus per preceptum negativum. et ideo transgressio proprie dicitur ex eo quod aliquid agit aliquid per preceptum negativum: quod quidem male dicitur potest esse in omni specie peccatorum: quod per qualem speciem peccati mortalitatis homo transgreditur aliquid preceptum divinum. Sed si accipitur formaliter. secundum hanc speciem rationem quod est facere per preceptum negativum sic est specialis peccati dupliciter. Uno quod modo secundum quod opponit ad gratiam peccatorum opposita alius virtutibus. Sic enim ad propria rationem iustitie legalis pertinet attendere deum preceptum. Alio secundum quod distinguitur ab omissione que dicitur precepto affirmativo. Circa primum ergo dicitur quod si iustitia legalis est omnis virtus sub eo que si male dicitur: ita est iniustitia legalis est male dicitur peccati. et hoc modo peccati diffinitur Ambrosius. scilicet rationem iniustitie legalis. Circa secundum. Ad 2º dominus quod inclinatio non pertinet ad precepta legis naturalis. Consuetudo est honesta habet vim precepti: quod ut Augustinus dicit in epistola de ieiunio sabbati: Mos populi dei per legem habendus est: et ideo transgressio potest esse contra consuetudinem honestam: et inclinatio naturalis. Circa tertium. Dominus quod omnes enunciate species peccatorum sunt hec transgressionem non sunt propria rationes: sed secundum quodam specialis rationem: ut deum peccatum aut omissionis omnia a transgressionem distinguitur.

Ad tertium sic proceditur. Uidet quod ommissio non sit specialis peccati. De enim peccatum autem est originale aut actuale. sed ommissio non est originale peccatum: quod non dicitur per originem: nec est actuale: quod potest esse absque omni actu: ut supra habitum est cum de peccatis in communi ageretur. ergo ommissio non est specialis peccati. Circa primum. De peccati voluntariis: sed ommissio que non est voluntaria: sed necessaria: puta cum mulier coramrupta est que virginatate vovit: vel cum aliquis amittit rem quam restitueret tenet: vel cum sacerdos tenet celebrare et habet aliquod impedimentum. ergo ommissio non semper est peccatum. Circa primum. Quilibet specialis peccato est de terminare aliquid tempus que incipit esse: sed hoc non est determinare in omissionem: quod quicquid non facit sibi se habet: nec tamen semper peccat. ergo ommissio non est specialis peccati. Circa primum. De peccati specialis specialem virtuti opponit. sed non est dicitur aliqua specialis virtute cui ommissio opponatur. tamen quod bonum cuiuslibet virtutis omitti potest: tamen quod iniustitia cui specialis virtus opponi semper regit aliquid actu est in declinationem a malo: ut deum est. ommissio autem potest esse absque omni actu. ergo ommissio non est specialis peccati. Circa secundum. Sed est quod dicitur Iacobus 4. Scienti bonum et non facienti: peccatum est illi. Circa tertium. Dicitur quod ommissio importat premissionem boni: non autem cuiuslibet: sed boni debiti: bonum autem sub ratione debiti pertinet proprie ad iustitiam: ad legale quod si debitum accipiat in ordine ad legem divinum vel humanam: ad specialis autem iustitiam secundum quod debitus considerat in ordine ad primum. Unum enim modo quo iustitia est specialis virtus: ut supra habitum est. et ommissio est specialis peccati distinctum a peccatis que opponuntur aliis virtutibus: eo modo quo facere bonum cui opponit ommissio est quedam specialis pars iustitie distincta a declinationem mali cui opponit transgressio: et ommissio a transgressionem distinguitur. Circa primum ergo dicitur quod ommissio non est peccatum originale sed actuale: non quod habet aliquod actu sibi essentialem: sed secundum quod negatio actus reducit ad genus actus: et secundum hoc non agere accipit ut agere quodammodo sicut supra dictum est. Circa secundum. Dominus quod ommissio sic deum est non est nisi boni debiti ad quod aliquis tenet. nullus autem tenet ad ipse: unde nullus si non facit id quod facere non potest peccat per omissionem: mulier ergo

corrupta que v^ginitatem vouit: nō omittit v^ginitatem nō habēdo: sed nō penitendo de pctō p^{er}terito: vel nō faciēdo qd potest ad votū adimplēdū p^{er} continentie obseruatiam: sacerdos etiāz non tenet dicere missas nisi supposita debita opportunitate: que si desit non omittit. et s^{ic} alig^{is} tenetur ad restitutionē supposita facultate: quā si nec h^{ab} nec habere potest: nō omittit dūmodo faciat quod potest. Et idē dōm est in alijs. ¶ Ad 3° dōm: q^{uod} sicut pctm transgressionis opponit p^{re}ceptis negatiuis q^{uod} p^{er}tinēt ad declinandū a malo: ita pctm omissionis opponit p^{re}ceptis affirmatiuis q^{uod} p^{er}tinēt ad faciendū bonū. p^{re}cepta autē affirmatiua nō obligant ad semp^{er} s^{ed} ad tēpus determinatū. et p^{er} illo tēp^{or}e pctm omissionis icipit eē. pōt tñ cōtingere q^{uod} aliq^{uod} tūc sit ipotēs ad faciēdū qd op^{er}z: qd qdem si sit p^{er}ter ei⁹ culpaz non omittit qd d^{icit}z: vt dēn^o ē. Si vero sit p^{ro}pter eius culpaz p^{re}cedentē: puta si aliq^{uod} de sero se inebriauerit: et non pōt surgere ad matutinas vt debet: dicunt qdaz q^{uod} tunc icipit pctm omissionis qñ aliq^{uod} se applicat ad actū illicitū et in cōpossibilem cū illo actu ad quē tenet. sed hoc non videt^{ur} verū: q^{uod} dato q^{uod} excitaret p^{er} violētiā et iret ad matutinas: non omitteret: vñ p^{er} q^{uod} p^{re}cedēs inebriatio non fuit omissio sed omissionis causa. Unde dōm ē q^{uod} omissio icipit ei imputari ad culpā qñ fuit tempus operandi tñ p^{ro}pter cām p^{re}cedentē ex q^{uod} omissio sequēs reddit^{ur} voluntaria. ¶ Ad 4° dōz: q^{uod} omissio directe opponit iustitie: vt dēn^o est. nō. n. ē omissio boni alicuius virtutis nisi sub rōne debiti qd p^{er}tinēt ad iustitiā. plus autē requiritur ad actū virtutis meritozū q^{uod} ad demeritozium culpe: q^{uod} bonū ē ex integra causa: malū autē ex singularibus defectibus. et iō ad iustitie meritū requiritur actus: nō autē ad omissionem.

Ad quartum sic pceditur. Videt^{ur} q^{uod} pctm omissionis sit grauius q^{uod} pctm trāgres- sionis. Delictū. n. videt^{ur} idē esse qd derelictū: et sic p^{er} nōs vi det^{ur} idē eē omissioni. s^{ed} delictū est graui⁹ q^{uod} pctm trāgres- sionis: q^{uod} maiori expiatione idigebat: vt p^{er} Leuiti. 5. q^{uod} pec- catū omissionis ē graui⁹ q^{uod} pctm trāgresionis. ¶ Ad 5° dōz: q^{uod} iō bono maius malū opponit: vt p^{er} p^{ro}ph^{et}am in. 8. et h^{ic}. sed facere bonū cui opponitur omissio est nobilioz p^{er} iustitie q^{uod} declinare a malo cui opponit transgressio: vt ex supra di- ctis p^{er} p^{er}. ergo omissio est grauius pctm q^{uod} trāgressio. ¶ Ad 6° dōz: q^{uod} pctm transgressionis potest esse et veniale et mortale. sed pctm omissionis videtur esse semp^{er} mortale: quia opponi- tur p^{re}cepto affirmatiuo. q^{uod} omissio videtur esse grauius peccatum q^{uod} sit transgressio. ¶ Ad 7° dōz: q^{uod} Maio: pena est pena damni: scilicet carentia visionis diuine que debet peccato omissionis q^{uod} pena sensus que debetur peccato transgres- sionis: vt p^{er} p^{er} Chry. sup^{er} Matt. sed pena p^{ro}portionatur culpe. q^{uod} graui⁹ est pctm omissionis q^{uod} trāgressio. ¶ Ad 8° dōz: q^{uod} est q^{uod} facili⁹ est abstinere a malo faciēdo q^{uod} i^{mp}lere bonū. q^{uod} grauius peccat q^{uod} nō abstinēt a malo faciēdo qd ē trāgres- sio: q^{uod} q^{uod} nō i^{mp}let bonū qd est omittere. ¶ Ad 9° dōz: q^{uod} pec- catū tantū ē graue inq^{uod}tū a v^{ir}tute distat. h^{ic}ritas autē ē ma- xima distātia: vt d^{icit} in. io. meta. Unde h^{ic}ritas magis distat a suo h^{ic}rio q^{uod} simplex ei⁹ negatio. sic nigrū plus distat ab al- bo q^{uod} simplr nō albū. oē. n. nigz est nō albū: s^{ed} nō uertit^{ur}. Manifestū est autē q^{uod} transgressio h^{ic}ritas actui v^{ir}tutis. omis- sio autē ipoztat negationē ipsi⁹: puta pctm omissionis ē sig^{na} debita reuerētiā parētib⁹ nō ex^{hib}eat: pctm autē trāgres- sionis sit contumeliā vel quācūq^{ue} iniuriā eis inferat. Un^{de} ma- nifestū ē q^{uod} simplr et absolute loquēdo transgressio est gra- uis pctm q^{uod} omissio: licet aliq^{uod} omissio possit esse grauior ali- qua transgressio. ¶ Ad p^{ri}mū dōz: q^{uod} delictū cōiter sum- ptum significat q^{uod} cūq^{ue} omissionē: qñq^{ue} tñ stricte accipitur pro eo q^{uod} omittit aliq^{uod} de his q^{uod} p^{er}tinēt ad deū: vel qñ sciē- ter et quasi cū quodā cōtēptu derelinq^{uod}t hō id qd facere d^{icit}z s^{ed} h^{ic}z quādā grāuitatē rōne et maiori expiatione idiget.

¶ Ad 2° dōz: q^{uod} ei qd ē bonū facere: opponit^{ur} et nō facere bonū qd est omittere. et facere malū qd est trāsgredi: s^{ed} p^{ri}- mū d^{icit}ozie: s^{ed} h^{ic}ritas: qd ipoztat maiorē distātiā. et ideo transgressio ē graui⁹ pctm. ¶ Ad 3° dōm: q^{uod} sicut omissio opponit p^{re}ceptis affirmatiuis: ita trāsgressio opponit p^{re}- ceptis negatiuis. et iō v^{ir}tutib⁹ si p^{ro}pter accipiat ipoztat rōnem pcti mortal. pōt autē large dici transgressio vel omissio ex eo q^{uod} aliq^{uod} sit p^{ro}pter p^{re}cepta affirmatiua vel negatiua dispo- nēs ad oppositū ipoztat. et sic v^{ir}tutib⁹ large accipiēdo pōt eē pctm veniale. ¶ Ad 4° dōm: q^{uod} pctō transgressiois rñ- det et pena dāni p^{ro}pter auersionē a deo: et pena sensus p^{ro}pter inoz- dinatā auersionē ad bonū mutabile. s^{ed} et omissioi non solū d^{ebet} pena dāni: s^{ed} et pena sensus: s^{ed} illō Mat. 7. Dis- arbor q^{uod} nō facit fructū bonū excidet et in ignē mittet^{ur}. et hoc p^{ro}pter radicē ex qua pcedit: licet nō habeat ex necessitate actualem auersionē ad aliq^{uod} bonū cōmutabile.

¶ De partibus potētia lib⁹ iustitie. Qd. LXXX.

Unde considerandū est de partibus potētia lib⁹ iustitie. i. de v^{ir}- tutib⁹ ei annexis. Et circa hoc duo sunt cōsiderāda. P^{ri}mo qdem q^{uod} v^{ir}tutes iu- stitie annexantur. Secundo conside- randum est de singulis virtutibus iusti- tie annexis.

Ad primum sic pcedit. Videt^{ur} q^{uod} icōueniēter assignentur v^{ir}tutes iustitie anexe. Tull^{ius}. n. enumerat sex. s. religionē: pietatē: grāam: vindica- tionē: obseruatā: veritatē: vindicatio autē vt spēs eē cōmu- tariue iustitie: s^{ed} m^{ag}is illatis iniurijs vindicta rependit vt ex supra dictis p^{er}. nō q^{uod} d^{icit}z p^{er} v^{ir}tutes iustitie anexas. ¶ Ad 2° dōz: q^{uod} Macrobius sup^{er} somniū Scipiōis ponit septē. s. in- nocentiā: amicitā: cōcordiā: pietatē: religionē: affectū: hu- manitatē: quoz p^{er}les a Tullio p^{er}mittunt^{ur}. q^{uod} videt^{ur} insuf- ficiēter enūeratas eē v^{ir}tutes iustitie adiunctas. ¶ Ad 3° dōz: q^{uod} b^{er}nsid^{us} alijs ponunt qñq^{ue} p^{er}tes iustitie. s. obedientia respectū superioris: disciplina respectū inferioris: equitas respectū equaliū: fides et veritas respectū oīū: de q^{uod} a Tullio nō ponit nisi veritas. q^{uod} videt^{ur} insufficienter enūerasse v^{ir}tutes iustitie anexas. ¶ Ad 4° dōz: q^{uod} Andronic^{us} peripatetic^{us} ponit nouē p^{er}tes iustitie anexas. s. liberalitatē: benignitatē: vindicati- uam: eugnomosiā: eusebiā eucharistiā: sanctitatē: bonā cōmutationē: legis positiuā. ex q^{uod} et Tull^{ius} manifeste nō ponit nisi vindicatiuā. q^{uod} videt^{ur} insufficienter enūerasse. ¶ Ad 5° dōz: q^{uod} Arist^{oteles} in. 5. et h^{ic}. ponit epicheiā iustitie adiunctā: de qua in nulla p^{ro}missa assignationū videt^{ur} mētio eē facta. q^{uod} insufficienter sūt enūerate v^{ir}tutes iustitie anexe. ¶ Ad 6° dōm: q^{uod} in v^{ir}tutib⁹ q^{uod} adiungunt^{ur} alicui p^{ri}ncipali v^{ir}tuti duo sunt cōsiderāda. P^{ri}mo qdem q^{uod} v^{ir}tutes ille in aliquo cū p^{ri}- ncipali v^{ir}tute ueniāt. 2° q^{uod} in aliquo deficiāt vt a perfecta rōne ipsi⁹. Quia vō iustitia ad altēz ē: vt ex supra d^{icit}z p^{er}: oēs v^{ir}tutes q^{uod} ad altēz sunt p^{ri}ncipali rōne ueniētē iustitie an- necti. rō vero iustitie cōsistit in hoc q^{uod} alteri reddat qd ei debet s^{ed} fm equalitatē: vt ex supra d^{icit}z p^{er}. Duplr ergo aliq^{uod} v^{ir}tus ad alterū existēs a rōne iustitie deficit. Uno qdem mō inq^{uod}tum deficit a rōne equalis. Alio mō inq^{uod}tū defi- cit a rōne debiti. Sunt. n. quedam v^{ir}tutes q^{uod} debitū qdem alteri reddunt: sed nō p^{ro}pter reddere equale. Et p^{ri}mo qdem q^{uod} ab homine deo reddat^{ur} debitū est: nō tamē pōt eē eq^{uod} le: vt. s. tantum homo ei reddat q^{uod} debet: fm illud ps. Quid retribuaz d^{omi}no pro oībus q^{uod} retribuit mihi. et fm hoc adiungit iustitie religio: q^{uod} vt dicit Tullius superioris au- iusdam est nāe quā diuinam vocant curaz: q^{uod} ceremonias vel cultum affert. 2° parentib⁹ nō pōt scdm equalitatē re- compensari qd eis debet: vt p^{er} p^{ro}ph^{et}am in. 8. ethicoz. et sic adiungitur iustitie pietas per quā vt Tullius dicit san- guine iunctis patrieq^{ue} beniuolis: officium et diligēs tribu^{er}.

tur cultus. Tertio nō pōt equale p̄miūz recompenſari ab homine virtuti: vt p̄ p̄ph̄m in .4. ethicoz. ⁊ sic adiungit iuſtitie obſeruantia: p̄ quas vt Tullius dicit hoies aliqua dignitate attendentes quodam cultu ⁊ honore dignantur. A rōne vero debiti iuſtitie defectus poteſt attendi ſm q̄ ē duplex: debituꝝ. ſ. morale ⁊ legale. Vñ ⁊ p̄h̄s in .s. ethi. ſm hoc duplex iuſtum aſſignat. Debitū gdeꝝ legale eſt ad qd reddēdū aliquis lege aſtringitur. ⁊ tale debitū p̄p̄rie attēdit iuſtitia que eſt p̄ncipalis virtus. Debitū aut morale ē quod aliq̄s d̄z ex honeſtate virtutis. Et q̄ debitū neceſſitate ipoztat: ideo tale debitū h̄z duplicē gradūz. Quoddā .n. eſt ſic neceſſariū vt ſine eo honeſtas morūz conſeruari non poſſit. ⁊ hoc habet plus de rōne debiti. ⁊ poteſt hoc debitū attendi ex p̄te ipſius debentis. ⁊ ſic ad hoc debitū p̄tinet q̄ homo talem ſe exhibeat alteri i verbis ⁊ factis qualis eſt. ⁊ ita adiungitur iuſtitie veritas: p̄ quā vt Tullius dicit: imitata ſunt ea que ſunt aut fuerunt aut futura ſunt. Poteſt et attendi ex p̄te eius cui debetur: put. ſ. aliq̄s recōpenſat alicui ſm ea que fecit. Quicq̄ quidem in bonis. ⁊ ſic adiungitur iuſtitie gr̄a: in qua vt Tullius dicit amicitiaꝝ ⁊ officioꝝ alterius memoria remunerandi vō untas p̄tinetur alterius. Quicq̄ quidem in malis. ⁊ ſic adiungit iuſtitie vindictio: p̄ quā vt Tullius dicit: vis aut iniuria ⁊ oino q̄q̄ obſcuz eſt defendendo aut vlciscendo p̄p̄uſat. Aliud vō debitū eſt neceſſariūz ſicut conferens ad maiorē honeſtate: ſine quo tñ honeſtas p̄ſeruari poteſt. qd̄ gdem debituꝝ attendit liberalitas: aſſabilitas ſiue amicitia: aut alia huiuſmodi: que Tullius p̄mittit in p̄dicta enumeratione q̄ p̄p̄z habēt de rōne debiti. ¶ Ad p̄m̄ ḡ dōm: q̄ vindicta que ſit auctoritate publice p̄tatis ſm ſm̄iaz iudicis p̄tinet ad iuſtitiaꝝ cōmutatiā. ſed vindicta quā quis facit p̄p̄rio motu: non tamen contra legem: vel quāz quis a iudice requirit p̄tinet ad virtutem iuſtitie adiunctam. ¶ Ad ſecūduꝝ dōm: q̄ Macrobius videtur attendiſſe ad duas partes itegraleſ iuſtitie. ſ. declinare a malo: ad qd̄ p̄tinet innocentia. ⁊ facere bonū: ad qd̄ p̄tinet ſex alia quoz duo vidēt p̄tinerē ad eq̄les. ſ. amicitia in exteriori diuituꝝ ⁊ concordia iterius. duo vero ad ſupiores. ſ. pietas ad parētes: ⁊ religio ad deū. duo vero ad inferiores. ſ. affect⁹ in q̄ntuz placet bona eorum: ⁊ humanitas p̄ quam ſubuenitur eorum defectibus. Dicit. n. Iſidorus in lib. etymologiaꝝ q̄ humanus d̄r aliq̄s q̄ habeat circa hoicem amorem ⁊ miſerationis affectum. Unde humanitas dicta eſt qua nos inuicem tuemur. ⁊ ſm hoc amicitia ſumitur p̄out ordinat exteriorē cōiuctū: ſicut de ea p̄h̄s tractat in .4. ethi. Pōt et amicitia ſumi ſm q̄ p̄p̄rie reſpicit affectum put dēterminat a p̄ho in .s. ⁊ .9. ethi. ⁊ ſic ad amicitiam p̄tinent tria. ſ. beniuolētia q̄ hic dicit affectus. ⁊ cōcordia: ⁊ bñficiētia q̄ hic vocatur humanitas. hec aut Tullius p̄mittit: q̄ parum habēt de rōne debiti: vt dēn̄ eſt. ¶ Ad 3m̄ dōm q̄ obediētia iclud̄ in obſeruatia quā Tullius ponit. nā p̄cellētibus p̄ſonis debet ⁊ reuerētia honoris ⁊ obediētia. fides aut per quā ſiunt dicta iclud̄ in veritate q̄ntum ad obſeruantia p̄miſſoz. veritas aut in plus ſe h̄z: vt iſra p̄tebit: diſciplina aut nō debet ex debito neceſſitatis: q̄ inferiori nō eſt aliq̄s obligat⁹ inquantuz eſt inferior: pōt tñ aliq̄s ſuperior obligari vt inferiorib⁹ p̄uideat: ſm illud Matth. 24. Fidelis ſeruus ⁊ prudēs quē cōſtituit dñs ſu per familia ſua. ⁊ idē a Tullio p̄mittit. pōt aut cōtineri ſub humanitate quā Macrobi⁹ ponit: eq̄tas vero ſub epicheia vel amicitia. ¶ Ad 4m̄ dōm q̄ in illa enumeratione ponunt quedā p̄tinetia ad particulare iuſtitiam: quedā aut ad legalem. ad particularem gde bona cōmutatio: de qua dicit q̄ eſt habit⁹ in cōmutationib⁹ equalitate cuſtodiens. ad legalem aut iuſtitiam q̄ntum ad ea q̄ cōiter ſunt obſeruantia ponit legis poſitiua q̄ vt ipſe dicit eſt ſcia cō-

mutationū politicaz ad cōitatem relataꝝ: q̄ntum vero ad ea q̄ quicq̄ particulariter agenda occurrūt p̄ter cōes leges ponit eugnomoſia quāſi bona gnom̄in q̄ eſt in talib⁹ obrectiua: vt ſupra habitū eſt in tractatu de prudētia. ⁊ ideo dicit de ea q̄ eſt voluntaria iuſtificatio: q̄. ſ. ex p̄p̄io arbitrio id qd̄ iuſtum eſt homo ſcōm eam ſeruat: non ſcōm legem ſcriptam. attribunt aut hec duo prudētie ſm diuſionem iuſtitie: nō ſcōm executionē. eusebia vero dicitur quāſi bonus cultus: vñ eſt idē qd̄ religio. ideo de ea dicit q̄ eſt ſcia dei famulatus. ⁊ loquitur ſcōm modū quo Socrates dicebat oēs virtutes eſſe ſcientias. ⁊ ad idēz re ducitur ſanctitas: vt poſtea dicit. eucharistiā aut eſt idēz qd̄ bona gratia: quā Tullius ponit: ſicut ⁊ vindictiā: benignitas aut videt eſſe idēz cum affectu quā ponit Macrobius. vnde ⁊ Iſidorus dicit in lib. etymologiaꝝ q̄ benignus eſt vir ſponte ad bene faciendūz paratus. ⁊ dicit ad eloquium. Et ipſe Andronicus dicit q̄ benignitas eſt habitus volūtariē bñfactiuꝝ: liberalitas aut videtur ad humanitatem p̄tinerē. ¶ Ad q̄ntum dōm q̄ epicheia nō adiungit iuſtitie particulari: ſed legali: ⁊ videt eſſe idēz cum ea que dicta eſt eugnomoſia.

¶ De religione.

26. LXXXI.

Linde considerandum eſt de ſingulis partibus p̄dictarū virtutum quantum ad p̄ſentem intentionem p̄tinet. Et primo considerandum eſt de religione. Secundo de pietate. Tertio de obſeruantia.

Quarto de gratia. Quinto de vindicta. Sexto de veritate. Septimo de amicitia. Octavo de liberalitate. Nono de epicheia. De alijs autē hic enumeratis: ſupra dictum eſt: partim in tractatu de charitate. ſ. de cōcordia: ⁊ alijs huiuſmodi: partim in hoc tractatu de iuſtitia: ſicut de bona cōmutatione ⁊ innocentia: de legis poſitiua autēz in tractatu de prudentia. ¶ Circa religionem vero tria consideranda occurrūt. Primo gde de ipſa religione ſcōz ſe. Secūdo de actibus eius. Tertio de vicis oppoſitis. ¶ Circa p̄m̄ querunt octo. Primo vtrum religio conſiſtat tñ in ordine ad deū. Secūdo vtrum religio ſit virtus. Tertio vtrum religio ſit vna virtus.

Quarto vtz religio ſit ſp̄ialis virt⁹. Quinto vtz religio ſit virtus theologica. Sexto vtrum religio ſit p̄ferenda alijs virtutibus moralibus. Septimo vtrum religio habeat exteriores act⁹. Octavo vtz religio ſit cadē ſc̄itatu.

Ad primum ſic p̄cedit. Videt q̄ religio nō ordinat hoicem ſolū ad deū. Dicitur enim Jaco. p̄mo. Religio munda ⁊ imaculata apud deū: ip̄ſem: hoc eſt viſitare pupillos ⁊ viduas in tribulatione eorum: ⁊ imaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo. ſed viſitare viduas ⁊ pupillos dicitur ſcōm ordinem ad proximum: q̄ aut dicit: imaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo p̄tinet ad ordinem quo ordinat homo in ſeipſo. ergo religio nō ſolum dicitur in ordine ad deum. ¶ P̄. Augu. dicit in .io. de ciui. dei q̄ patria loquēdi conſuetudine nō imperitoꝝ verum et doctiſſimoꝝ: cognationibus humanis atq̄ affinitatibus ⁊ quibuſcunq̄ neceſſitudinib⁹ dicitur exhibēda religio: vt eo vocabulo vtaꝝ ambiguum eſt de cultu diuinitatis veriꝝ q̄ntio vt fidēter dice re valeamus religionē nō eē niſi cultū dei: q̄ religio d̄r nō ſolū in ordine ad deū: ſed et in ordine ad p̄p̄inos. ¶ P̄. Ad religionem vñ patria p̄tinerē. Patria. n. interpretat fuit: vt Augu. dicit in .io. de ciui. dei. ſeruire aut nō ſolū debemus deo: ſed etiaꝝ proximis: ſcōm illud Sal. 5. Per charitatem ſpiritus ſeruite ad inuicem. ergo religio importat ordinem etiam ad proximum. ¶ P̄. Ad religionem p̄tinet cultus ſed hō dicit nō ſolum colere deum: ſed etiaꝝ p̄imum: ſcōm illud